2015

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్త్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౨౦.	ప్రజోత్పత్తినామసంవత్సరము జ్యేష్ఠాషాఢమాసములు.	సంచిక ౨.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభావృత్తాంతము.

విశాఖపట్టనములో, కళాశాలాభవనమున ఆ 1931 వసంవత్సరము మే నెల వి 23-24 తేదులలో జరిగిన యిరువదవ వార్షికసభావృత్తాంతము.

—। సభ్యులు ।—

మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ॥ మహామహోపాధ్యాయ తాతాసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు,
సభాధ్యక్షులు- విజయనగరము.

,, మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు, విజయనగరము.

,, శ్రీశ్రీవిక్రమదేవవర్మమహారాజులుగారు.

,, జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

,, వెన్నేటి రామచంద్రరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

,, రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు, ఎం. ఏ., రాజమహేంద్రవరము.

,, ఓకుమళ్ళ అచ్యుతరావుగారు, ఎం. ఏ., యల్. టి., ,,

,, కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు, ,,

,, కొంపెల్ల సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు, మోడేకుఱ్ఱు.

,, వేలమూరి వేంకటసుబ్బరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.,
సబుజడ్జి- బరంపురము.

,, నేమాని విద్యాభూషణ వేంకటనరసింహశాస్త్రిగారు, ,,

మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ॥ శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు, రామచంద్రపురము.
,, గొబ్బూరి వేంకటానందరాఘవరావుగారు, బి. ఏ., ఎలమంచిలి.
,, మధిర సుబ్బారావుగారు, ,,
,, అల్లమరాజు రంగశాయికవిగారు, పిఠాపురము.
,, పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, పిఠాపురము.
,, చర్ల గణపతిశాస్త్రిగారు, పిఠాపురము.
,, చిల్లరిగె శ్రీనివాసరావుపంతులుగారు, కాకినాడ.
,, గోవిందరాజుల హరిశ్చంద్రరావుగారు, ,,
,, జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు, కడప.
,, జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు, కడప.
,, యీయూణ్ణి వేంకటవీరరాఘవాచార్యులుగారు, విజయనగరము.
,, గరిమెళ్ళ అప్పయ్యపంతులుగారు, విజయనగరము.
,, బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుగారు, ఎం. ఏ., ,,
,, భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు, ,,
,, విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు, నరసన్నపేట.
,, పోట్నూరి స్వామిబాబుగారు, ,,
,, కవితావినోద అల్లంసెట్టి అప్పయ్యగారు, పొందూరు.
,, కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు, సాలూరు.
,, విద్వాన్ గరిమెళ్ళ సోమన్నపంతులుగారు, ఎం.ఏ., యల్. టి., పెద్దాపురము.
,, కేశవరపు కామరాజుగారు, పెద్దాపురము.
,, కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, ఎం. ఏ., చెన్నపురము.
,, కాళ్ళకూరి గోపాలరావుగారు, చెన్నపురము.
,, శ్రీకవిరాజు వత్సవాయి నీలాద్రిరాజుగారు, తుని.
,, శ్రీరాజా వల్లపరాజు మీర్జా అచ్యుతరామరాజుగారు, తుని.
,, లింగం తమ్మయ్యనాయుడుగారు, ఛత్రపురము.
,, నంబూరి తిరునారాయణస్వామిగారు, బి. ఏ., ఏలూరు.
,, తలిసెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., పార్వతీపురము.
,, ఏలూరిపాటి రామభద్రయనులుగారు, తాళ్ళపూడి.

మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ॥ గండికోట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, నరేంద్రపురము.
,, శ్రీత్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు దొరగారు,సిద్ధాంతము.
,, కరి వేంకటనరసింహాచార్యులుగారు, సింహాచలము.
,, కొమాండూరి అప్పలాచార్యులుగారు, ,,
,, కరి రామానుజాచార్యులుగారు, చిట్టిగూడూరు.
,, శ్రీ. తి. ప. నారాయణస్వామిగారు, రుసింగి అగ్రహారము.
,, గాది జగన్నాథరావుగారు,
,, ఆశాపత్రికాధిపతులు- శశిభూషణరథోగారు.
,, కొల్లూరి ధర్మారావుగారు.
,, చిత్తాపూరి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు, బి.ఏ., బి. ఎల్.,
,,
,, సరస్వతుల సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు, విశాఖపట్టణము.
,, చింతలపాటి లక్ష్మీనరసింహరాజుగారు, ,,
,, భూపతిరాజు వేంకటపతిరాజుగారు, ,,
,, మంగిపూడి కామయ్యగారు, ఎం.ఏ.,యల్.టి., ప్రిన్సిపాలు ,,
,, యస్. పార్థసారథినాయఁడుగారు, వైస్ ప్రిన్సిపాలుగారు. ,,
,, ఆకెళ్ళ రామమూర్తిపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., ,,
,, తెన్నేటి విశ్వనాథముగారు, ఎం. ఏ. బి. ఎల్., ,,
,, గురుజాడ దుర్గాప్రసాదరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., ,,
,, ప్రొఫెసర్ డాక్టరు యస్. రాధాకృష్ణయ్యగారు, వైస్-ఛాన్సలరు, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు.
,, సి. డి. యస్. సెట్టిగారు. రిజిస్ట్రారుగారు. ,,
,, పి. పార్థసారథి అయ్యంగారు, డిస్ట్రిక్టుమునిసిఫ్. విశాఖపట్టణము.
,, డాక్టరు అలఘుసింగరిగారు. ,,
,, సెట్టి లక్ష్మీనరసింహమునాయఁడుగారు, బి. ఏ., ,,
,, నిష్ఠల సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు. ,,

మఱియు ననేకులు పౌరులును నన్యస్థలములవారును విచ్చేసి సభనలంకరించిరి. పలువురు రాఁజాలక తంత్రివార్తలను జాబులను బంపిరి.

ది 23 తేది శనివారము ఉదయమున 8 గంటలకు బ్రహ్మశ్రీ కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారి ప్రార్థన పద్యములతో సభ ప్రారంభమయ్యెను. మ॥ సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము బి. ఏ. గారు స్వాగతపద్యములం జదివిరి. ఆమంత్రణసంఘాధ్యక్షులు బ్రహ్మశ్రీ ప్రభల లక్ష్మీనరసింహముపంతులు బి.ఏ. బి.ఎల్.గారు సంఘపక్షమున నుపన్యసించిరి. పిమ్మట సభాధ్యక్షులు పీఠమునకు విచ్చేసి తమయధ్యక్షోపన్యాసముం గావించిరి. కవితావినోద అల్లంసెట్టి అప్పయ్యగారు పరిషత్ప్రశంస పద్యములను జదివిరి.

శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు మృచ్ఛకటికాకాలనిర్ణయముంగూర్చి కొంత యుపన్యసించిరి. కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు, ఆంధ్రశబ్దచింతామణి మూలరూపమును గూర్చి వ్యాసముం జదివిరి. విద్వాన్ ఆర్యసోమయాజుల కాశీపతిచయనులుగారు శతకపఠనావశ్యకత యనువ్యాసముం జదివిరి. అంతటితో నాసభ ముగించిరి. మధ్యాహ్నము మూఁడుగంటలకు మరలఁ బ్రారంభింపఁబడినది. అందు నన్నెచోడకుమారసంభవకావ్యవిశేషములను శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగా రుపన్యసించిరి. కోరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం. ఏ. గారు, ఆంధ్రభాషాసారస్వతముల యుత్పత్తివికాసములం గూర్చి ప్రసంగించిరి. బులుసు వేంకటరమణయ్యగా రలంకారములం గూర్చి దండివామనుల మతముం దెలిపిరి. జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారి యాజ్ఞపై గ్రంథపరిశోధనవ్యాసమును జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు చదివిరి. టేకుమళ్ల అచ్యుతరావు ఎం.ఏ. గారు కృష్ణదేవరాయలు ఆముక్తమాల్యదాకర్తృత్వము నను వ్యాసముం జదివిరి. రంగనాథరామాయణమును గుఱించిన వ్యాసమును జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు చదివిరి. జమ్ములమడక మాధవరామశర్మగారు గ్రంథరచనాపద్ధతిని గూర్చి యొక్క వ్యాసమును జదివిరి. ఘండికోట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ఆంధ్రముతోపాటు సంస్కృతమునుగూడఁ జేర్చి పరిషత్తునకు సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తని పేరుపెట్టిన బాగుగా నుండునని దానిం గూర్చి కొంత యుపన్యాసము గావించిరి. తోపల్లె వేంకటరామసిద్ధాంతిగారు మనుచరిత్రముం బొగడుచుఁ దద్విషయకమై కొంత చెప్పిరి. అంతటితో నానాఁటిసభను జాలించిరి.

ది 24 మెయి ఆదివారము, ఉదయమున మొదటఁ గార్యనిర్వాహకసభ జరిగినది. పిమ్మట రమారమి 9 గంటలకు మరలఁ గార్యక్రమము ననుసరించి

పెద్దసభ ప్రారంభింపఁబడినది. కన్నాజోస్యుల సోమనాథముగారు భావకవిత్వ ప్రశంస చేసిరి. "నేను ద్రుతప్రకృతికమా కళయా" యని చర్ల గణపతిశాస్త్రి గారు చర్చించిరి. లక్ష్మీనారాయణసాహూగారను ఎం.ఏ.(సర్వెంటు ఆఫ్ ఇండియాసంఘములోనివారు) ఇంగ్లీషుభాషలోఁ గళింగదేశజులైన యాంధ్రులు నుత్కళులు నన్యోన్యమైత్రి నుండవలయు నని సోపపత్తికముగ నుపన్యసించిరి. కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు భారతములోని ధృతరాష్ట్రపాండురాజుల రాజ్యాగత వ్యాసకర్తృత్వము ప్రక్షిప్తభాగములు మున్నగువానిఁ దెల్పుచు నుపన్యసించిరి. దానిపై కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారును, కాళ్లకూరి గోపాలరావుగారును, ఏలూరిపాటి రామభద్రచయనులుగారును గొన్నివాక్యములు దెల్పిరి. అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు రాఁజాలక బాపట్లనుండి పంపిన ఉత్తరరామచరితములోని ధర్మవీరరసము అనువ్యాసమును కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారిచేఁ జదివించిరి. మధ్యాహ్నము- సత్యవోలు రాధామాధవరావుగారు వసుచరిత్రములోని పెక్కుపద్యములను వీణపై రాగతాళయుక్తముగఁ బల్కించి ప్రబంధగానముం గావించి యానందముం గల్గించిరి. భమిడిపాటి తమ్మయ్యగారు తమయొద్దనున్న జాతకభాగము, ప్రత్యక్షఫలములం జూపునది (తెనుఁగు)కల దనియును దానిం బట్టి యనేకులకు ఫలములం జెప్పితి మనియు దానినచ్చువేయించుయత్నము యోజింపుఁ డనియు సభవారికిం దెల్పిరి. గోబ్బూరి వేంకటానందరాఘవరావు బి. ఏ. గారు భారతభాగవతాదులలోని విషయములకు జ్యోతిశ్శాస్త్రముతోడి సంబంధముం జూపుచు నుపన్యసించిరి. ఏలూరిపాటి రామభద్రచయనులుగారు గ్రంథవిమర్శనముంగూర్చి కొంతచెప్పిరి. శ్రీరంగము సోమేశ్వరరావుగారు తాము తెనిఁగించిన లక్ష్మీసహస్రములోని పద్యములం జదివిరి. నేమాని విద్యాభూషణ నరసింహశాస్త్రిగారు తామాంధ్రీకరించిన ఋగ్వేదముం గూర్చి కొంతచెప్పి దానిలోని కొన్నిపద్యములను శ్రీ త్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావుదొరగారిచేఁ జదివించిరి. పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు పరిషత్ప్రశంసం జేసిరి. క.సా.శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారొక్కింత సమయానుగుణమగు వాక్యరచనతో వినోదసంభాషణముం జల్పిరి. అధ్యక్షు లుపసంహారోపన్యాసముం జేసిరి.

రాఁబోవు పరిషత్సభను గంజాముమండలములో జరుపుటకు నేమాని విద్యాభూషణ నరసింహశాస్త్రిగారు తన్మండలపక్షమున నాహ్వానించిరి. శ్రీ

సూర్యప్రసాదరావు దొరగారు స్థలనిర్దేశము ముందుఁ జేయఁబడు నని నుడివిరి. ఆచారప్రకార మన్యోన్యాభినందనములతో సభ పూర్ణమయినది. కొందఱు కార్యక్రమములోని వ్యాసకర్తలు రాలేదు. వ్యాసములం బంపలేదు. పంపిన వారివ్యాసములు కొన్ని వ్యవధిచాలక చదువఁబడలేదు. క్రమముగాఁ బరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడును.

కార్యనిర్వాహకసభలోని తీర్మానములు.

ది 24 మెయి ఆదివారము విశాఖపట్టణములో జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్య నిర్వాహకసంఘమువారి తీర్మానములు.

I. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పక్షమున నీదిగువఁ జేర్కొనఁబడినవారిని జందాలను, విరాళములను సంపాదించుట కుపసంఘముగా నేర్పఱుచుటయైనది.

మ॥రా॥శ్రీ॥ ప్రభల లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., విశాఖపట్టణము.

,, సెట్టి లక్ష్మీనరసింహమునాయఁడుగారు, బి. ఏ., విశాఖపట్టణము.

,, విన్నకోట దుర్గారావుసెట్టిగారు, విశాఖపట్టణము.

,, శ్రీత్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావుదొరగారు, సిద్ధాంతము.

,, నేమాని విద్యాభూషణ వేంకటనరసింహశాస్త్రిగారు, బరంపురము

,, శ్రీరాజా మీర్జానల్లపరాజు అచ్యుతరామరాజుగారు, తుని.

,, పోట్నూరి స్వామిబాబుగారు, నరసన్నపేట.

,, తిత్తి బలరామయ్యనాయఁడుగారు, బారువ.

,, శ్రీకవిరాజ వత్సవాయ వేంకటనీలాద్రిరాజుగారు, తుని.

,, దూర్వాసుల సీతారామమూర్తిపంతులుగారు, చోడవరము.

,, భమిడిపాటి యజ్ఞనారాయణశర్మగారు, మాడుగుల.

,, శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు, రామచంద్రపురము.

,, బుద్ధవరపు మహాదేవుఁడుగారు, రామచంద్రపురము.

,, జోస్యుల రామచంద్రరావుగారు, రామచంద్రపురము.

,, కేశవరపు కామరాజుగారు, పెద్దాపురము.

,, కొత్త శేషగిరిరావుగారు, పెద్దాపురము.

,, న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., రాజమహేంద్రవరము.

మ॥రా॥శ్రీ॥కవిసార్వభౌమశ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు, రాజమహేంద్రవరం.
,, దువ్వూరి వేంకటేశ్వరులుగారు, అమలాపురము.
,, బాలదారి నారాయణదేవుగారు, రాజమహేంద్రవరము.
,, మల్లాది రామమూర్తిశాస్త్రిగారు, రాజోలు.
,, వాడ్రేవు రామమూర్తిగారు, బి. ఏ. రాజోలు.
,, మిత్తింటి నరసింహమూర్తిగారు, రాజమహేంద్రవరము.
,, శ్రీపాద రామమూర్తిగారు, నరసాపురము.
,, నందుల సుబ్రహ్మణ్యముగారు, పాలకొల్లు.
,, పాలపర్తి సూర్యప్రకాశశర్మగారు, ,,
,, రెబ్బాప్రెగడ మందేశ్వరశర్మగారు, కొవ్వూరు.
,, ఏలూరిపాటి రామభద్రచయనులుగారు, తాళ్ళపూడి.
,, అనిపెద్ది జగన్నాథశాస్త్రిగారు, కొవ్వూరు.
,, కల్లూరి నరసింహముగారు, తాళ్ళపూడి.
,, ప్రక్కి జగ్గయ్యగారు, పోలవరము.
,, కలవలపల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారు, ఏలూరు.
,, కొత్తపల్లి సుందరరామయ్యగారు, ఏలూరు.
,, నాదెళ్ళ మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు, బందరు.
,, ప్రొఫెసరు తొండపి అంజనుగారు. బెజవాడ.
,, ప్రొఫెసరు శేషగిరిగారు, బందరు.
,, కొలిపాక వెంకటప్పారావుగారు. నందిగామ.
,, జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామి చౌదరిగారు, గుంటూరు.

II. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తులో నుత్తమవిద్యాపరీక్షలను (బి. ఏ. ఆనర్సు) స్థాపించినందున నాంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారి నీసభవా రభినందించుచున్నారు.

III. విశ్వవిద్యాలయములలో నుత్తమాంధ్రపరీక్షల నేర్పాటుచేసి యున్నారు గాన నట్టియుత్తమవిద్యాభ్యాసమునకు వలయుపుస్తకములను బండితులచే ననువాదము చేయించుటకును, రచింపఁజేయుటకును, వాని నీపరిషత్తువారు సంస్కరించుటకును, వలయువానిని బ్రకటించుటకును నిర్ణయింపఁబడియెను.

IV. ఇదివఱకుఁ బ్రకటితములై యున్నపాత్త్రములలోఁ బెక్కులు దోషసహితములై యున్నందున వానియొక్క సవరణ మీపరిషత్తు నిర్ణయించుటకును, ఈపరిషత్తువారిచేఁ బరిష్కరింపఁబడిన గ్రంథములే పాఠ్యపుస్తకములుగా నుండునట్లు చేయుటకును నిర్ణయించుటయైనది.

V. ఈపరిషత్తువారిచే నామోదింపఁబడిన పుస్తకములే పాఠ్యపుస్తకములుగా నుండునటులు నిర్ణయించుటకు విశ్వవిద్యాలయముఁలవారిని పాఠ్యపుస్తకనిర్ణాయకసంఘమువారి నీసభవారు కోరుచున్నారు.

VI. ఆంధ్రభాషాప్రతినిధులుగా నేర్పఱుపఁబడినవారిద్దఱిలో నొక రీపరిషత్తువారిచే నిర్ణయింపఁబడినవారుగా నుండవలయు నని యీసభవారు విశ్వవిద్యాలయమువారిని గోరుచున్నారు.

VII. ప్రాచీనపుస్తకములలోని శృంగారవర్ణనము లశ్లీలము లని భావించుట యుక్తము కాదు కావున నందువిషయమై ప్రభుత్వమువా రెట్టినిబంధనముల మూలమునను నిషేధింపఁగూడ దని యీసభవారు ప్రార్థించుచున్నారు.

VIII. ఆంధ్రమున రచియింపఁబడు పద్యగద్యరూప నానావిధగ్రంథములను నీపరిషత్తువారి పరిశోధనమునకుఁ బంపఁబడవలయుననియు, నట్టివెల్లనుబరిషత్తువారివలన నావిషయమై యేర్పఱుపఁబడినయుపసంఘములచేఁ బరిశీలింపఁబడి పరిషత్తువారిచే నామోదింపఁబడిన పిమ్మట ముద్రింపఁబడవలయుననియు నాపద్ధతియే గ్రంథమునకు గౌరవమును ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు మేలును గలుగఁజేయుననియు నీపరిషత్తువారి యభిప్రాయమైయున్నది. కావున నావిషయమై వివిధశాఖలవాఙ్మయాభివృద్ధికొఱకు గ్రంథకర్తల యుపసంఘముల నేర్పఱిచి పరిషదధికారమునకులోనై పనిచేయుటకుఁ దగునుపాయములను శీఘ్రముగ నెఱవేర్చుట కీసభవారు కోరుచున్నారు.

IX. ఇతరభాషాసాహిత్యపరిషత్తులకార్యక్రమములనరసి వలయు ప్రత్యేకసాహిత్యాభివృద్ధులకొఱకుఁ దగుకార్యములనూహించుటకై యఖిలభారతసాహిత్యసమ్మేళనమునకై యత్నముచేయవలయునని యీపరిషత్తువారు కోరుచున్నారు.

X. పై తీర్మానములను విశ్వవిద్యాలయాధికారులకును బ్రభుత్వమువారికిని బంపుటకు అగ్రాసనాధిపతుల కధికార మొసఁగఁబడినది.

అధ్యక్షోపన్యాసము.

మహామహోపాధ్యాయ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రులుగారు.

మహాశయులారా !

ఆంధ్రభాషాపారీణులచే నధిష్ఠింపఁదగినదియు నధిష్ఠింపఁబడి యలంకరింపఁబడినదియు నగు సభాధ్యక్షపదము నీసారి ప్రసాదించి నన్ను గౌరవించినందులకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకవందనముల నొనర్చుచున్నాఁడను.

విద్వద్వర్యులారా !

ఈపదమునకు నే నర్హుఁడ నని బాగుగ నెఱుంగుదును. ఇయ్యది యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు. ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికై యాంధ్రభాషాభిమానులగుపండితవర్యులచే నెలకొల్పఁబడినది. వాఙ్మయాభివృద్ధి కవసరములైనగ్రంథములందుఁ గాని తద్విషయములందుఁగాని జ్ఞానముండుట కాంధ్రభాషయందు నే నెన్నఁడును బరిశ్రమ చేసినవాఁడను గాను. కాని సంస్కృతభాషయందు మాత్రము కొంచెము పరిశ్రమ చేసితిని. ఆపరిశ్రమ మాంధ్రభాషకుఁ గొంచె ముపయోగించును గాని సాకల్యముగ నుపయోగింపనేరదు. మఱియుఁ బ్రస్తుతము రాజకీయభాషయం దించుకైన జ్ఞానము లేకుండుటచేత దేశకాల పరిస్థితిని గమనించినవాఁడనుగూడఁగాను. ఇట్టిస్థితిలోఁ బ్రకృతకాలానురోధమున భాషాభివృద్ధికిఁ దగుమార్గముల నే నెట్లు సూచింపఁగలను ? ఏదేని సూచింపఁ బ్రయత్నించిన నింతకుఁ బూర్వ మీపరిషత్తునం దనేకులు దీర్ఘదర్శు లగువిద్వద్వర్యులచేత నుద్ఘాటింపఁబడక యుండదు కావున నాసూచన పౌనరుక్త్యదూషితము కాకమానదు. దీనినంతయు నెఱిఁగియు నాకీపదము ననుగ్రహించుటలో మీవాత్సల్యమె కారణము గాని వే ఱొకటి కాదు. తా మెట్టివాత్సల్యమును నాయెడఁ జూపిరో యావాత్సల్యముతోఁ దమపిల్లల చపలోక్తుల నాలకించి తల్లిదండ్రు లానందించినరీతి నామాటల మన్నింతు రని ధైర్యమూని యధ్యక్షుఁ డేదేని యొకయుపన్యాసము చదువవలయు ననెడి యాచారమును బాలించుటకై నాకుఁ దోఁచినయంశముల నుపన్యసించుచున్నాఁడను.

శ్లో. గుణదోషౌ బుధో గృహ్ణ న్నిందు క్ష్వేళావివేశ్వరః
శిరసా శ్లాఘతే పూర్వం పరం కంఠే నియచ్ఛతి.

అను సూక్తిని మనంబున నిడి నానుడివినదానిలో నేదేని మంచి యున్న గ్రహించి నాతప్పులను మన్నింతురుగాక.

మహాశయులారా!

ప్రస్తుతము భారతదేశాభివృద్ధికై యనేకులు ప్రాజ్ఞు లగుమనవా రనేకవిధములఁ బ్రయత్నించుచుండుట యెల్లరకును విదితచరమే. భారతదేశమున నాయాభాషాభేదభిన్నము లగుదేశము లన్నియు నంగములు. ఏదేని యొకదేహము బలిష్ఠము కావలయు నన్న నన్నియంగములును బలవంతములు గావలయును. భారతదేశమున కొకయంగ మగుమనయాంధ్రదేశమును బలపఱిచి భారతదేశమును బలవంతముగఁ జేయుట మనయాంధ్రుల కర్తవ్యము. దేశముం బలపఱుచుట కనేక సాధనము లున్నను నన్నిఁటికి నాధారభూత మై జ్ఞానాభివృద్ధి ప్రధాన స్థానము నొందినది. జ్ఞానము వాఙ్మయము నాశ్రయించి యున్నది. మనకు వలయు జ్ఞానమున కావశ్యక మయినవాఙ్మయము మన యాంధ్రభాషలో లేమిం జేసి సంస్కృతవాఙ్మయమూలమునను, ఆంగ్ల వాఙ్మయమూలమునను, దక్కుంగల భారతీయవాఙ్మయ మూలమునను, మనము సంపాదింప వలసి వచ్చెను. అటులే సంపాదింపఁ బ్రయత్నించు చున్నారము. పసిబాలురకుఁ దల్లిపాలవలనఁ గల్గుబలము పోఁతపాలవలనఁ గలుగనేరదుగదా! అట్లె వాఙ్మయమునకు స్వభాష వలనఁ గలుగునభివృద్ధి భాషాంతరములవలనఁ గలుగనేరదు. కావున నాంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధి మనకత్యావశ్యకమై యున్నది. మనపూర్వు లలోఁ గొందఱు మహాత్ములు పైయంశమును గమనించి సంస్కృతవాఙ్మయమునఁ గలమహాభారతాదులయందలి జ్ఞానమును నాంధ్రమహాభారతాదులను రచియించి మనకుఁ బ్రసాదించిరి. మనకు జ్ఞానప్రద మగు వాఙ్మయము ప్రభుసమ్మితము, సుహృత్సమ్మితము, కాంతాసమ్మితము నని మూఁడువిధములుగా నున్నది. అందు వేదశాస్త్రములు ప్రభుసమ్మితములు. అనఁగా, ప్రభు వాజ్ఞారూపమున నుపదేశించునటులుపదేశించునవి ప్రభూపదేశముల మనము హేతుప్రశ్నము నెటులుచేయఁగూడదో వే

దశాస్త్రముల యెడఁగూడ హేతుప్రశ్న చేయరాదు. ఇతిహాసపురాణాదులు సుహృత్సమ్మితములు. అనఁగా, మిత్రుఁడు చేయునట్టియుపదేశమునుబోలినవి. మిత్రుఁ డేదేని నొకదాని నుపదేశించునపుడు దానికి దృష్టాంతముగాఁ గొన్నికథలను జెప్పి యాకథానాయకుల లాభనష్టముల మూలమున మనకు లాభనష్టముల బోధపఱిచి బాగుపఱుచును. కావ్యములు కాంతాసమ్మితములు. అనఁగా, తనప్రియురాలు చేయునట్టి యుపదేశమును బోలినవి. ప్రియురాలు ప్రియున కేదేని యుపదేశించునపుడు, తనవిలాసములచేఁ బ్రియునిమనమును దనకభిముఖముగా నొనర్చి పిమ్మట గూఢ మగుతనమంచియభిప్రాయమును సూచించి తదనుసారముగ నతనిని బ్రవర్తింపఁజేయును. మహాభారతాదులు కొంతవఱకుఁ గావ్యరీతి ననుసరించినను, ప్రధానముగ సుహృత్సమ్మితములై యున్నవి. ఇవి కొంతవఱకుఁ బ్రాజ్ఞుల కుపయోగించినను బామరసాధారణముగ నుపయోగించునవి కావు. పామరులు మంచిని జెప్పఁబూనినఁ జెడచెవిఁ బెట్టుదురు. అట్టివారి కుపదేశించుటకుఁ గావ్యములే సాధనములు. ఒకధర్మమును గాని నీతిని గాని యుపదేశించునపుడు గావ్యములు వానియందుండు చమత్కృతులచే వారి నావర్జనముచేసి తరువాత గూఢముగ నుండుధర్మములను నుపదేశింపఁగలవు. ఈపద్ధతి ననుసరించి పెద్దనాదులు మనకుఁ గొన్ని ప్రబంధముల ననుగ్రహించిరి. ఈవిధముగ నాంధ్రవాఙ్మయము వృద్ధినొందఁ దలచూపి మధ్యకాలమునఁ దగినంత యవలంబనము చాలక తగువృద్ధిని బొందలేదు.

కొలఁదికాలమునుండియు దేశభాషాభివృద్ధిదేశౌన్నత్యమునకుఁ బ్రధానకారణ మనియు, "సంఘే శక్తిః కలౌ యుగే" అను సూక్తియందుఁ జాల సార మున్న దనియు లోకము గ్రహించినది. సంఘము మూలమున భాషాభివృద్ధి నొనర్పఁ బ్రజలలో నుత్సాహము ప్రబలినది. అన్నివిధములయిన గ్రంథములను మనవారు దేశభాషలందు సంపాదింపఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. కాన వాని నేరీతి నభివృద్ధి నొందింపవలయునో నాకుఁ దోఁచినరీతిని విశదపఱుచుచున్నాఁడను.

శాస్త్రగ్రంథములు.

సంస్కృతవాఙ్మయమున విస్తృతముగ లేని ప్రకృతిశాస్త్రము మొదలగువానిని నాంగ్లభాషలో నాయాశాస్త్రములలో నిష్ణాతులగువారు పూనుకొని దేశభాషలోని కనువదింపవలయును. అట్టివారి కాంధ్రభాషలో విశేషపరిజ్ఞానము లేకున్నను, వారి కభ్యాసములో నున్న గ్రాంథికమునఁ గాని వ్యావహారికమునఁ గాని గ్రామ్యమునఁ గాని వ్రాయవలయును. క్రమముగా నవసరమైనచో ననుకూల మయిన భాషలోనికిఁ బరివర్తనము చేయుట సులభ మగును. మొదట వ్రాయువారిని నిర్బంధింపఁగూడదు. అట్లయినచో సరియైన జ్ఞానము మనకు రాఁజాలదు. ఆంధ్రభాషలోఁ బ్రావీణ్యము కలిగి యా యా శాస్త్రములందు విశేషపరిజ్ఞానము లేక సామాన్యజ్ఞానము కలిగినవా రాంధ్రభాషలోఁ దెచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించిన సరియైనజ్ఞానము రాక పోవుటయ గాక విపరీతజ్ఞానము గూడ వ్యాపించుట కవకాశము గల్గును. అది యనర్థదాయకము. సంస్కృతవాఙ్మయమున నున్న శాస్త్రగ్రంథములపైని నేఁజెప్పిన విధమున నాయాశాస్త్రములలోఁ బరినిష్ఠితు లగువారిమూలమున నాంధ్రీకరింపఁబడవలయును. లోఁగడ కీ. శే. కొ. లక్ష్మణరావుపంతులుగారు వీనిసంపాదించుట కొకసంఘము నేర్పఱిచి యందు నన్నొకసభ్యునిగా నుండ నియమించి యాంధ్రీకృతన్యాయసూత్రములను బ్రకటింపఁదలఁచి దాని పరిశోధింపవలయు నని నాదగ్గఱకుఁ బంపిరి. నేను బరిశోధింపఁ బ్రయత్నింపఁగా నూతనరచన కవసరమైనకాలముకంటె నెక్కుడుకాల మవసర మని తోఁచినది. నాకుఁ గలయవకాశమునుబట్టి ముప్పదిసూత్రముల సరిచేయుటకుఁ బదునైదుదినములు పట్టినవి. ఆకాలములోఁ గ్రొత్తగ రచియించిన నూఱుసూత్రము లగు నని నే ననుకొంటిని. ఆపదునైదుదినములలోను నాసంఘకార్యదర్శి యగు మహా॥ అక్కిరాజు ఉమాకాన్తముగారు 'శీఘ్రముగాఁ' బుస్తకము నచ్చొత్తింపవలయును, గావునఁ, బంపవలయు నని నై దాఱుత్తరముల వ్రాసి పదునైదుదినము లయినవెంటనే యేసంగతిని దెలుపకయే 'వెంటనేపుస్తకమును బంపవలయు' నని తంతివార్తఁ బంపిరి. నేను బుస్తకమును బం

పి వేసితిని. పిమ్మట నాపుస్తకమును నేను శోధించినటులు ప్రకటింతు మని యొక జాబు వ్రాసిరి. ముప్పదిసూత్రములమాత్రము పరిశోధించి నటులు ప్రకటింపవచ్చు నని ప్రత్యుత్తరమును వ్రాసితిని. తరువాత నేమి జరిగినదో నాకుఁ దెలియదు. ఈ యంశమును నే నెందులకు వ్రాసితి ననఁగా నీరీతియాంధ్రీకరణము మంచిని సమకూర్ప దని వ్యక్త పఱచుటకె. ఇట్టివానివలన విపరీతజ్ఞానము గలుగును. విపరీతజ్ఞానము కన్న నజ్ఞానమె శ్రేయస్కర మని నాతలంపు. మఱియు బ్రహ్మసూత్ర భాష్యమును గొందఱు తెనిఁగించిరి. దానిని నేను జూచినపుడు సంస్కృతభాష్యమును గూడ దగ్గఱ నుంచుకొని చూచినఁ గాని కొన్ని స్థలములందు నా కర్థము కాలేదు. కొన్నిచోటుల భాష్యాభిప్రాయమునకు విరుద్ధము లగు నంశములు కూడ నున్నట్లు నాకుఁ దోఁచినది. ఈ నాయూహ సరియైనచో నట్టియాంధ్రీకృతులతో లాభము లేదు. కావునఁ దత్త్వశాస్త్రముల నాంధ్రీకరింపవలయు నన్న మొదట సులభములగు వృత్తులతో దర్శనసూత్రములను దెనిఁగించి తన్మూలమునఁ గొంతజ్ఞాన మభివృద్ధిని బొందిన తరువాత నాయుపగ్రంథములఁ దెనిఁగింపఁ బ్రయత్నించుట మంచి దని నాతలంపు.

ధర్మశాస్త్రము.

మనయాచారములు బాగుపడినఁ గాని దేశము బాగుపడఁ జాలదు. విరుద్ధాచారములు రెండువిధములుగా వ్యాపించుచున్నవి. (1) పూర్వాచారపరాయణుల మనుకొనువారు తాము చేయుచున్న యాచార మంత యు శాస్త్రములఁ దెలిసికొనకయె శాస్త్రసమ్మత మని నమ్ముచుఁ బ్రవర్తించుచున్నారు. (2) మనయాచారములలోఁ గొన్ని దురాచారములను జూచి యిట్టియాచారములను బోధించు శాస్త్ర మప్రమాణ మని నమ్మి కొందఱు శాస్త్రముల నుల్లంఘింపఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. ఈ రెంటికిని సరిగా మనశాస్త్రవిషయమును దెలిసికొనకుండుటయె కారణ మని నానమ్మకము. సంస్కృతభాషా ప్రచారము తగ్గిన యీకాలములో నాంధ్రభాషలో ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములఁ బరివర్తన మొనరించుట యావశ్యకము. ఆచారపిశాచావేశముచే మన ధర్మశాస్త్రనిబంధనగ్రంథములలోఁ గొన్ని యభిప్రాయ

భేదము లేర్పడినవి. మొకట నిబంధనగ్రంథముల నాంధ్రీకరించిన నీయభిప్రాయభేదములు సర్వజనగోచరములై మఱికొంత కలవరమును న్నష్టునచేయును. కావున మొకట స్మృతుల నాంధ్రీకరింపవలయును. వానిలోనే సరియైన పూర్వాచారములు దెలియఁదగును. మఱియు మనదేశమున "నిర్ణయసింధు" వను నిబంధనగ్రంథ మొకటి వాడుకలో నున్నది. ఆగ్రంథము గ్రంథపాతములవలననో మఱియేకారణమువలననో సరియైన యర్థనిర్ణయమున కుపయోగింపకున్నది. కావుననె యీగ్రంథము పండితలోకమున 'సంశయసింధు' వను బిరుదమును వహించినది. ఇట్టి గ్రంథము లాంధ్రీకృతము లయిన దేశమున కేమిలాభము గల్గునో నే నెఱుంగకున్నాఁడను. కానఁ ద్రుటితస్మృతులఁ గాక వ్యాఖ్యానములతో జీవించియున్న ప్రసిద్ధస్మృతుల నాంధ్రీకరించుట చాల నావశ్యకము. కొలఁదిదినముల క్రిందట గౌతమధర్మసూత్రము లాంధ్రీకృతము లయినవి. ఆపుస్తకమును నేను సమగ్రముగఁ జదువ లేదు, గాని, స్థాలీపులాకన్యాయమున నచ్చటచ్చటం జదివితిని. ఆభాగములలో నంగోరు భాగ మపార్థకముగ నున్నది. ఈరీతి గ్రంథవ్యాప్తి యనర్థదాయక మని నాదృఢవిశ్వాసము. కావునఁ దగురీతి నాంధ్రీకరింపఁ యత్నింపవలయును. మఱియు సంస్కృతలోకోక్తు లను నొక పుస్తకమును జూచితిని. అందు (1) నిషాదస్థపత్యధికరణన్యాయము=అనఁగా నిషాదుని యజమానునిగాఁ జేసికొనినట్లు. (2) అన్యద్భుక్తం అన్యద్వాంతం=ఒకఁడు తినియెను, మఱియొకఁడు వమనముచేసికొనియెను. ఈతీరున న్యాయస్వరూపములు చూపఁబడినవి. దీని వలన న్యాయముల స్వరూపము లోకమున కెట్లు గోచరము కాఁగలదో ప్రాజ్ఞు లాలోచించెదరుగాక.

అలంకారశాస్త్రము.

ఇది కావ్యనిర్మాణమునకుఁ దద్రసాస్వాదనమునకును జాల ముఖ్యమైనది. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నలంకారగ్రంథములు లేనే లే వని చెప్పవచ్చును. నరసభూపాలీయమువంటి రెండుమూఁడు గ్రంథము లున్నను విమర్శపూర్వకముగఁ గావ్యమునందలి రసము నాస్వాదింపఁ దగుమార్గములను జూపునవి కావు. కావున, నీశాస్త్రము నాంధ్ర

భాషలో వ్యాపింపఁజేయుట మనకుఁ గర్తవ్యము. ఇట్టి యుద్దేశముతో డనే కావ్యాదర్శము,దశరూపకమును క్రొత్తగ నాంధ్రీకరింపఁబడినవి. అట్టిగ్రంథములను విశ్వవిద్యాలయమువారు పాఠ్యగ్రంథములుగ నియమించుచున్నారు. ఆ గ్రంథములఁ జూచినపుడు నాకుఁ గలిగినయభిప్రాయములను దిఙ్మాత్రముగ నైన సూచించుట యనుచిత మయినను సత్యమును బయలుపఱుచుట విహితకృత్య మని యెంచి పురోభాగిత్వ మవలంబింప వలసివచ్చినందులకై చింతిల్లుచుఁ గొంచెము వ్యక్తపఱుచుచున్నాఁడను. చిత్తగింపుఁడు.

"శ్లో. చతుర్ముఖముఖాంభోజవనహంసవధూ ర్మమ
మానసే రమతాం నిత్యం సర్వశుక్లా సరస్వతీ."

ఇయ్యది కావ్యాదర్శములోని మంగళశ్లోకము. ఈపద్యమున సరస్వతియందు హంసవధూరూపణమును జేసి దాని కుపాయముగ ముఖమునందు పద్మరూపణమును, మానసము (చిత్తము)నందు శ్లేషవశమున సరోరూపణమును జేసి పరంపరితరూపకము నిర్వహింపఁబడినది. ఈశ్లోక మిటులాంధ్రీకృత మయినది.

క. శ్రీ నెగడుచుండి చతురా,స్యాననపవనజవనహంసియై బహిరంతః
స్థానసితయా సరస్వతి,మానక రమియించుఁగాత మచ్చిత్తమునన్.

ఈపద్యమున హంసవధూరూపణోపాయ మగు సరోరూపణము విడువఁబడినది. మఱియు సరస్వతి హంసీరూపరూపిత యగుటచేఁ జిత్తమందు రమించుట బాధితము. ఇటుల నాలోచించిన నీపద్యమున ననేకము లగుచిక్కులు వాటిల్లును. అలంకారగ్రంథకర్తల పద్యములె యిటులుండఁ దక్కినవారియాంధ్రీకృతులలో నిటు లుండుట వింతగా దని చూపుటకు దీనిం జూపితిని గాని చెప్పఁబోవు విషయ మది కాదు. శాస్త్రీయవిషయములోని భేదము నొకచోటున మాత్రము తమయెదుటఁ బెట్టెదను. కావ్యమున కాత్మ రీతి యని వామనుఁడు చెప్పెను. అట్టి ముఖ్య మగు రీతి స్వరూపమును దెలిసికొనుటకు గుణములు ముఖ్యకారణములు. గుణములలో మొదటిది గాన గ్రంథమున శ్లేషగుణమును జెప్పి దాని ననుసరించి వైదర్భి, గౌడి,యను రీతులకు భేదము రెండుశ్లోకములఁ జెప్పఁబడినది.

శ్లో. శ్లిష్టమస్పృష్టశైథిల్య మల్పప్రాణాక్షరోత్తరమ్
శిథిలం మాలతీమాలాలోలాలికలిలా యథా॥
అనుప్రాసధియా గౌడై స్తదిష్టం బంధగౌరవాత్
వైదర్భైః మాలతీదామలంఘితం భ్రమరై రితి॥

ఈశ్లోకములకు నాజ్ఞానానుసారముగ నభిప్రాయమును వ్రాయుచు న్నాఁడను. శ్లేషయన శైథిల్యము లేకుండుట యని మొదటిపాదమున శ్లేషలక్షణము చెప్పఁబడినది. అందలి శైథిల్యస్వరూపము 'అల్పప్రాణాక్షరోత్తరం శిథిలం' అని సార్ధద్వితీయ పాదమునఁ జెప్పఁబడినది. కోమలవర్ణమయ మైన శిథిల మనఁబడు నని తాత్పర్యము. ప్రథమ శ్లోకోత్తరార్ధమున శైథిల్య ముదాహరింపఁబడినది. అనుప్రాసానురాగముచే గౌడు లీశైథిల్యము నంగీకరించి రని "అనుప్రాసధియా గౌడై స్తదిష్టం" అనువాక్యముచేఁ దెలుపఁబడినది. వైదర్భులు బంధగౌరవము ననుసరించి శ్లేష నంగీకరించి శిథిలతను విడనాడిరి. ఉదాహరణము-మాలతీదామేత్యాది ద్వితీయశ్లోకశేషము. కోమలాక్షరమయ మైన గౌడి యనియును, మహాప్రాణా(కఠినా)క్షరము లుండిన వైదర్భి యని యుఁ దాత్పర్యము. ఇది యిటు లుండఁ బైశ్లోకము నిటు లాంధ్రీకరించిరి.

గీ. శిథిలత నొకించుకేని స్పృశింపని దయి
పరఁగుసూక్తి యల్పప్రాణవర్ణబహుళి
మఁగుచు శ్లేషగుణోజ్జ్వలం బగుశిథిలము
మాలతీమాలలోలాళినీల యనిన॥
కల వనుప్రాసమును బంధగౌరవంబు
నంచు నాదరింతురు గౌడు లారచనను॥

వైదర్భరీతి.

భ్రమరములచేత లంఘింపఁబడుచు నుండె
మాలతి యటన్న వైదర్భలాలితంబు॥

ఈరెండుపద్యములును సంస్కృతమున కెంత విరుద్ధములో యాలోచింపుఁడు. సంస్కృతములో శిథిలతాస్వరూపమును 'అల్పప్రాణాక్షరోత్తరం' అనుపదము బోధించుచుండ శిథిలతకు విరుద్ధ మగుశ్లే

షస్వరూపములో దీనిని యోజించిరి. వైదర్భమార్గమునఁ గారణమును బోధించు 'బంధగౌరవా' త్తనుదానిని, గౌడరీతి నాదరించుటలోఁ గారణమును బోధించుదానిగ యోజనము చేసిరి. ఆంధ్రభాషయందు విశేషజ్ఞానము లేక నే నాపద్యములను వేఱుగ నన్వయించితి నేమో యుభయభాషాప్రవీణు లాలోచించెదరుగాక. నే ననుకొనినది సత్యమెన-చో వీరిపద్యములంబట్టి వైదర్భరీతిని గౌడరీతిగను గౌడరీతిని వైదర్భరీతిగను బాఠకులు గ్రహింతు రని నానమ్మకము. వామనమతము ప్రకారము కావ్యాత్మ యగురీతిని గుఱించియే యీరీతి వైపరీత్య మున్నప్పు డలంకారశాస్త్రతత్త్వ మీగ్రంథమువలన నెటులు గ్రహింపనగునో ప్రాజ్ఞు లాలోచించెదరుగాక. ఈగ్రంథములోని విరోధముల నన్నిటిని వివరించిన నొకగ్రంథమగు ననుభయముచేత నీ యొక్క విషయము మాత్రము ప్రధానముగఁ జూపి విడిచితిని.

ఇఁక నాంధ్రదశరూపకమును గూర్చి ముచ్చటింతము. దశరూపకప్రారంభమున-

అవస్థానుకృతి ర్నాట్యం రూపం దృశ్యతయోచ్యతే
రూపకం తత్సమారోపాత్ దశధైవ రసాశ్రయమ్
నాటకం సప్రకరణం భాణః ప్రహసనం డిమః
వ్యాయోగసమవాకారౌ వీథ్యంకేహామృగా ఇతి॥
అన్యద్భావాశ్రయం నృత్యం ... ...

ఆవశ్యకమయిన దీనివివరణము——

"నను, డోంబీ శ్రీగదితం భాణో భాణీ ప్రస్థానరాసకాః
కావ్యంచ సప్త నృత్యస్యభేదాః స్యుస్తేపి భాణవత్."

ఇతి రూపకాంతరాణామపి భావా దవధారణానుపపత్తి రిత్యాశం క్యాహ- "అన్యద్భావాశ్రయం నృత్యం" రసాశ్రయా న్నాట్యాద్భావాశ్రయం నృత్య మన్యదేవ। తత్ర భావాశ్రయ మితి విషయభేదాత్ నృత్యమితి నృతేః గాత్రవిక్షేపార్థత్వేన ఆంగికబాహుళ్యాత్ లోకేపి చాత్ర ప్రేక్షణీయక మితి వ్యవహారాత్, నాటకాదే రన్యన్నృత్యం। తద్భేదత్వా చ్ఛ్రీగదితాదే రవధారణోపపత్తిః। నాటకాదిచ రసవిషయం। రసస్యచ పదార్థీభూతవిభావాది సంసర్గాత్మకవాక్యార్థహేతుకత్వాత్ । వాక్యార్థాభినయాత్మకత్వం రసాశ్రయ మిత్యనేన

దర్శితం, నాట్యమితి చ నట-అవస్పందనే ఇతి నటేః కించిచ్చలనార్థత్వా త్సాత్త్వికబాహుల్యం। అతఏవ తత్కారిషు నటవ్యపదేశః। యథాచ గాత్రవిక్షేపార్థత్వే సమానేపి అనుకారాత్మకత్వేన నృత్తాదన్యం నృత్యం తథా వాక్యార్థాభినయాత్మకా న్నాట్యా త్పదార్థాభినయాత్మకం అన్యదేవ నృత్యం ”

దీనిలో నవసరమైన భాగమున కాంధ్రీకరణము. “ రాసకాదులగురూపకంబు లనేకములుండ గాఁ బదియే యని యెట్లు నిశ్చయింపఁదగు ననుశంక కిట్లు సమాధాన మరయునది. “ నృత్యమన్యము ”

రసాశ్రయ మగునాట్యముకంటె భావాశ్రయ మగునృత్యము వేఱు. గాత్రవిక్షేపమే ప్రయోజనముగాఁ గలిగిన నృత్యమును జేయువాఁడు నర్తకుఁ డని చెప్పఁబడుటచేతను వాఁ డొనరించునృత్యము ప్రేక్షణీయక మని లోకమునందును లక్షణగ్రంథములందును వ్యవహరింపఁబడుటచేతను నాటకాదులకంటె నృత్యము వే ఱగుచున్నది. ఇఁకనో నాటకాదులు రసవిషయకములు. రసమో విభావానుభావాదిసంసర్గము గలదియై వాక్యార్థమె ప్రయోజనముగాఁగలది యగును. కావున నా వాక్యభావము నభినయించు నాట్యము రసాశ్రయ మని తెలుపఁబడినది. కించిచ్చలనము గలదినాట్య మనఁబడును. గాత్రవిక్షేపము సమానమె యయినను ననుకరణాత్మక మయిన నృత్తముకంటె నృత్య మెట్లు వేఱగునో యట్లె వాక్యార్థాభినయాత్మక మాయిన నాట్యముకంటెఁ బదార్థాభినయాత్మక మయిననృత్యము సర్వథా వే ఱని గ్రహించునది.” పైసంస్కృతమున కీయాంధ్రీకరణ మేమి యు సంబంధింపకపోవుటయ గాక పాఠకులకు విపరీతార్థస్ఫోరక మగుచున్నది. దాని నంతను వివరించిన గ్రంథవిస్తర మగును గావున ముఖ్యములగు కొన్నియంశములను జూపెదను. నృత్యము గాత్రవిక్షేపమె ప్రయోజనముగాఁ గలిగిన దనియున్నది. సంస్కృతమున నృత్యశబ్దములోని నృతీధాతువునకు గాత్రవిక్షేప మని యర్థము, (అభిధేయము) గలదిగనుక యనునర్థములో నున్నది. సంస్కృతములో నభిధేయమను నర్థములో వాడఁబడిన యర్థశబ్దమునకుం బ్రయోజన మర్థ మనుకొని యావాక్యార్థమును విపరీతముగఁ జేసిరి. ఈవైపరీత్యమువలన నాట్యముకంటె నృత్యము వే ఱనుటకు సంస్కృతమున నాలుగుహేతువులు

చూపఁబడియుండఁగా రెండు హేతువుల క్రింద సమన్వయింపఁబడినది. నృత్యమున నాంగికబాహుళ్య ముండు నని యుండఁగా నా గ్రంథము నృత్యమునకుఁ గాత్రవిక్షేపము ప్రయోజన మని వ్యక్తీకరించుచు న్నది. మఱియు నాటకనాట్యశబ్దములకుఁ బ్రవృత్తినిమిత్తభేదమున్న దని యిచటిమూలమున నున్నను నాభేదమును గమనింపక నాట్య మనునర్థములో నాటకశబ్దము వాడఁబడినది. మఱియు రసము విభా వాదిసంసర్గము గలది యని యాంధ్రీకృతిలో నున్నది, సంస్కృతమున వాక్యార్థము విభావాదిసంసర్గాత్మక మనియు నట్టివాక్యార్థహేతుకము రస మనియు నున్నది. వాక్యార్థమునకు సమాసఘటక మై విశేషణ ముగానున్న 'విభావాది సంసర్గాత్మక' యనుదాని నీసమాసములోఁ జే రని రసపదార్థముతో నెట్టు లన్వయించిరో తెలియకున్నది. అట్టు లన్వయింపఁ బ్రయత్నించినను సంసర్గము గలది యనునర్థ మెట్టులు గోచరించెనో తెలియకున్నది. ఇంతియగాక 'వాక్యార్థహేతుకత్వాత్' అని సంస్కృతమున నుండఁగా రసమునకు వాక్యార్థమే ప్రయోజన మని వ్రాయుటకుఁ గారణ మేమో కనఁబట్టకున్నది. ఇచటి హేతుశబ్ద మునకుఁ బ్రయోజన మర్థ మనుకొనిరి కాఁబోలు. ఏది యెట్టులయి నను రసమునకు వాక్యార్థము ప్రయోజనమో వాక్యార్థమునకు రసము ప్రయోజనమో ప్రాజ్ఞు లెఱుంగనిది కాదు. మఱియు వాక్య భావము నభినయించునది నాట్య మని వ్రాసిరి. అభినయము నాట్య ము గాని యభినయించునది నాట్యము గాదు. అభినయించువాఁడు నటుఁడు, అనుకరణాత్మకమయినది నృత్త మని వ్రాసిరి. అది నృత్త ము గాదు నృత్యము. గ్రంథసమన్వయ మట్లుండఁగా నీనాలుగుపంక్తు లవలన,

1. నృత్యమునకు గాత్రవిక్షేపము ప్రయోజన మనియు
2. రసమునకు వాక్యార్థము ప్రయోజన మనియు
3. నాట్యము వాక్యభావము నభినయించు ననియు
4. నృత్త మనుకారాత్మక మనియు
5. రసము విభావాదిసంసర్గముగలది యనియును

ఈవిధముగ ననేకవిపరీతజ్ఞానములు గలుగు నని నాభయము. నేను బైనిజూపిన భాగములు గ్రంథప్రారంభములోనివి. స్థాలీపులాక

న్యాయమున నొక్కవిషయమును జూపితిని, గ్రంథము నంతను విమర్శించుట నాపని గాదు. నా కట్టియోపిక యున్నచో నొక నూతనగ్రంథమును వ్రాయుట మేలని నానమ్మకము. కావ్యప్రపంచనమున కలంకారశాస్త్రజ్ఞానము ప్రాణమువంటి దనుతలంపుతో నీవిషయమునఁ బురోభాగిత్వ మవలంబింప సాహసించితిని. వైరీతి నాంధ్రాలంకారశాస్త్రగ్రంథములను శాస్త్రగ్రంథములనుగా నియమించి విశ్వవిద్యాలయము వారాంధ్రభాషాజ్ఞానము నభివృద్ధిచేయఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. ఈ ప్రయత్నమువలన నెట్టిఫలము సంభవించునో గమనించి యీపరిషత్తువా సుచితమార్గము నాలోచింపఁబ్రార్థితులు.

కావ్యములు.

జనసామాన్యమునకు సదుపదేశమును జేయుకావ్యములు వాని యందలి చమత్కృతులచేత జనుల నాభిముఖ్యము నొనరించి పురుషార్థముల నుపదేశింపఁగలవు. కావున నవి రసప్రధానములుగ నుండవలయును. రసము లోకోత్తరచమత్కారప్రాణము. కావున నె యానందవర్ధనాచార్యాదులు కావ్యమునకు రస మాత్మ యనియును శబ్దార్థములు శరీర మనియు ను మాధుర్యాదులు శౌర్యాదులఁ బోలియు నలంకారములు హారాదులనుబోలియు నాత్మోత్కర్షాధాయకము లనియుఁ దలంచిరి. రస మున్నచోఁ గావ్యము సజీవ మగును. అప్పుడే యలంకారములు దానికి శోభ నొదవించును. రసము లేనిచో నవి శవాలంకారములం బోలి శబ్దార్థములకు శోభ నొదవింపకుండుటయె గాక తమ శోభను గూడఁ బోఁగొట్టుకొనును. అలంకారములు లేకున్నను గుణపుష్టిచే రసవంత మయినయాకావ్యము సద్గుణసంపద గలయోషామణి యలంకారశూన్య యయినను నుత్కృష్టలలో నగ్రగణ్యురా లయినట్లే యగ్రగణ్య మగును. కావునఁ గవి రసమును బోషింపఁ బ్రయత్నింపవలయును. అట్టిప్రయత్నము చేయునపుడు వేఱుప్రయత్నమక్కఱలేక యే యలంకారములు తమంతఁ దామె కావ్యము నలంకరింపఁగలవు. అప్పుడే యలంకారములకు స్వస్వరూపము సిద్ధించును. కవి యలంకారములను జేర్చుటకు స్వతంత్రప్రయత్నము చేసినచోఁ దదాసక్తహృదయుఁడై రసమును బోషింపఁజాలఁడు. అప్పు డాయలంకా

రములు జరదోన్యేషిదలుకారములంబోలి యుండును. మఱి యు రసని ష్పత్తి విభావాదులవలన నగును. కావున వానియౌచిత్యమును బాగుగ గమనింపవలయును. అం దనౌచిత్య మున్న రసభంగము కలుగును. అని యానందవర్ధనాచార్యులచే

"అనౌచిత్యాదృతేనాన్య ద్రసభంగస్య కారణం
ప్రసిద్ధౌచిత్యబంధస్తు రస స్యోపనిషత్పరా"

అని స్పష్టపఱుపఁబడినది. కావున నౌచిత్యమును ముఖ్యముగఁ బాటింపవలయును. రసములలో శృంగారరసము సర్వజనాస్వాద్య మయినట్లు లితరములు గావుగనుక శృంగార మన్నిటికన్నఁ బ్రధాన మయినది. దీనితరువాతిదివీరరసము. ఈయభిప్రాయముతోడనే "ఏకఏవ భవేదంగీశృంగారో వీరఏవవా" అని యీ రెంటికిని బ్రాధాన్య మంగీకరించిరి. ఈ రెంటిలోఁగూడ 'వీర ఏవ వా' అని యనాస్థాబోధక 'వా' కారమువలన వీరరసమున కప్రాధాన్యము సూచింపఁబడినది. ఈప్రాధాన్యాప్రాధాన్యము లధికాల్పసంఖ్యాకజనాస్వాద్యతనుబట్టి యేర్పడినవి. కావుననే శాంతరస మత్యల్పసంఖ్యాకజనాస్వాద్య మగుటచేత నది రసమే కాదని కొందఱును, రస మయినను శ్రవ్యకావ్యములలో నుండవచ్చును గాని దృశ్యకావ్యముల నుండఁగూడ దని కొందఱు నభిప్రాయ మిచ్చిరి. కావున శృంగారరసప్రధానకావ్యములె సర్వజనోపకారకములు. ఈతలంపుతో మనపూర్వులు శృంగారప్రధానకావ్యముల నెక్కువగా రచియించిరి. ప్రస్తుతకాలమున నవనాగరకత వ్యాపించినకొలఁది శృంగారకావ్యములఁ బాఱఁదోలవలయు ననునభిప్రాయము కొంతవఱకు లోకమున వ్యాపించినది. ఇట్టియభిప్రాయము వ్యాపించుటకుఁ గొన్ని శృంగారప్రబంధము లౌచిత్యమును మీఱి యుండుటయె కారణ మని నానమ్మకము. ఔచిత్యమును బాటించిన నిట్టియభిప్రాయములు వెలువడవు. ఒకనాయిక స్వాభిలాష నుచితమైన యంగభంగవిశేషముల సూచించినటులు వర్ణించిన నెంత మధురముగా నుండునో గ్రామ్యవ్యవహారరూపమున వ్యక్తీకరించిన నంతగర్హ్యముగ నుండును. ఈగర్హ్యత కనౌచిత్యమె కారణము కావున నౌచిత్య మవలంబించి శృంగారప్రబంధముల రచియించుట యావశ్యకము. ఆప్రబంధములు రసవంతములై నీతి, ధర్మము, మొదలగు మంచివిషయముల నుపదేశించునవి

గా నుండవలయును. లేనిచో నవి "కావ్యాలాపాంశ్చ వర్జయే" త్తను నిషేధగోచరము లగును. ఇఁక దృశ్యకావ్యము లాంధ్రవాఙ్మయమున స్వతంత్రములు లేనే లే వని చెప్పవచ్చును. శ్రవ్యకావ్యములకంటె దృశ్యకావ్యము లభినేయార్థము లగుటచేత నౌచిత్యభరితము లై యుండవలయును. వానియం దేమాత్రమైన ననౌచిత్య మున్నను రసభంగము కలుగుటయె గాక మీఁదుమిక్కిలి జుగుప్సకూడఁ గల్గును. కావున శయనాధరపానాదులు వర్జనీయము లని చెప్పిరి. ఇపుడు నాట్యరంగములందు వానిం జూపుచున్నారు. వానిం జూచినపుడు సహృదయులమనఃబుల వైకల్యము కలుగక మానదు. జయంతజయపాల మొదలగు నాటకములం జూచినపుడు ప్రాజ్ఞులు విశ్వసించెద రని నానమ్మకము. ఇఁక సంస్కృతనాటకములను గొన్నింటిని మనవా రాంధ్రీకరించిరి. అందు వ్యంగ్యభూతము లగురసభావాదు లటులుండఁ జాలచోట్లుల వాచ్యార్థమే భేదించె నని నే ననుకొనియెదను. చూడుఁడు- ఉత్తరరామచరితమున సీతనుగూర్చి రామవాక్యములో-

శ్లో. ఇయంగేహేలక్ష్మీ రియ మమృతవర్తిర్నయనయో
రసా వస్యా స్స్పర్శో వపుషి బహుళ శ్చందనరసః
అయం కంఠేబాహు శ్శిశిరమసృణో మౌక్తికసరః
కిమస్యా నప్రేయో యది పరమసహ్య స్తు విరహః.
అని యున్నది. దీనియాంధ్రీకరణమున——

చం. ఇది గృహలక్ష్మి నేత్రముల కియ్యది యౌ నమృతంపువర్తి గీ
నిది యగుతాఁకు దేహమున నిగ్గలచందనగంధలేపనం
బిది శిశిరంబు మౌక్తికసరేద్ధభుజంబు గళంబునందు దీ
నిది సకలంబు సహ్యము వినింద్యవియోగ మొకం డసహ్య మౌ.

సంస్కృతమున సీతాస్పర్శయందు చందనరసతాదాత్మ్యమారోపితము. తెలుఁగులో చందనలేపనతాదాత్మ్య మారోపితము. సంస్కృతములో నారోప్యమాణము శైత్యాశ్రయము కావున శీతలత సాధారణధర్మమై రూపకనిర్వాహకమై చల్లని స్పర్శ యని స్ఫురింపఁజేయును. తెలుఁగున నారోప్యమాణము శీతలతాజనకము సాధారణధర్మమై స్పర్శ చల్లఁదనమును బుట్టించుచున్న దని స్ఫురింపఁజేయుచున్నది. దీనియం దెంతచమత్కారము లోపించినదో ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపకపోరు.

మఱియు నిట గంధశబ్దము పునరుక్తము. సంస్కృతమునందలి రస శబ్దము లేకుండుట కూడఁ జమత్కారభంజకమే. తృతీయచరణమునఁ గంఠలగ్న బాహువునందు మౌక్తికసరతాదాత్మ్యారోప మున్నది. తెలుఁగున రూపకమే కానరాదు. "మౌక్తికసరేద్ధ" మౌక్తికసరమును బోలి దీపించు చున్న యని గాని మౌక్తికసరముచే దీపించుచున్న యని గాని యర్థము చెప్పవలయును. మొదటియర్థమున రూపకోపక్రమ మున నుపమ ప్రక్రమభంగదూషితము. రెండవయర్థమున సీత బాహు వునందు మౌక్తికసరమున్నట్లు స్ఫురించును.

ఈపద్యములోని నాల్గవపాదపు మొదటివాక్యమును జూడుఁడు. ఈవాక్యము పూర్వోక్తము లన్నియుఁ బిడాకరము లని స్ఫురింపఁజే యుచున్నది. సహ్యముగా నున్నదని పీడాకరములఁ గూర్చియే వాడు దురు. కావున నీవాక్యము సహృదయుల కెటు లుండునో యాస్వ రూపమును చతుర్థచరణాంతపదమే బోధించుచున్నది. "దీనిది ప్రియ మేది కాదు" అని యున్నచోఁ గొంత బాగుండును. ఇటులసరిచేసి చూ చినచో నూటికిఁ దొంబదిలో భేద ముండక మానదు. కొంతకాల మున కీయాంధ్రీకరణములం జూచి తృప్తినొంది సంస్కృతములోని సార మాంధ్రభాషలోనికివచ్చిన దనియు సంస్కృతముతో మనకవసర ములే దనియు నభిప్రాయము లోకమున వ్యాపించినచో మనజ్ఞాన మెంతహీనదశ పొందునో యని భీతికలుగుచున్నది.

వ్యాకరణములు.

తెలుఁగుభాష కిదివఱకుఁ గొన్ని వ్యాకరణము లున్నవి. ఇవి భాషకుఁ జాలవు గాన సమగ్రమగు వ్యాకరణము లుండవలయు నను నభిప్రాయ మందఱకును గలిగినది. ఈయభిప్రాయము ననుసరించి "యాంధ్రభాషానుశాసనమను పేరితో నొకవ్యాకరణము వ్రాయఁ బడినది. ఇది వ్యావహారికభాషావాదుల తృప్తికై వ్రాయఁబడినయటులు గాన్పించుచున్నది, గాని, యెట్టిభాషకు సాధుత్వము చెప్పఁబూనిరో తెలియకున్నది. ఈగ్రంథప్రారంభములో "వచ్చాను" అనునది శిష్ట వ్యావహారికమైనను సత్కవిప్రయుక్తము కాలేదు కావున నపభ్రంశ ము" అని చెప్పి, వెంటనే "దానిని (బాలవ్యాకరణమును) బట్టి పూర్వ కవులు ప్రయోగించిన బహుశబ్దము లపశబ్దము లనెడి భ్రాంతియుప్పటి

వారికిఁ గలుగుటచేతను దానిని వారించుటకును బూర్వకవి సమ్మతము లు తత్తుల్యములు నైన శిష్టవ్యావహారికములు సాధువు లని తెలుపుటకును నీయనుశాసన మావశ్యక మగుచున్నది" అని వ్రాయఁబడెను. పూర్వకవిసమ్మతము లసాధువు లని యెవరు చెప్పుదురు. తత్తుల్యముల నుచోట సాదృశ్యమునకుఁ బ్రయోజకధర్మ మేదియో తెలియదు. అయ్యది యీగ్రంథమునఁ జూపఁబడలేదు. ఈగ్రంథకర్త యీవాక్యములలో వాడినశిష్టవ్యావహారిక మనుపదము తత్తుల్య మందురా? కాదందురా? కాదందురేని దీని నపభ్రంశ మని యొప్పుకొందురా? తత్తుల్య మందురేని "వచ్చాను" అనుపదము చేసినపాపమేమి? కావున భాషాస్వరూప మీయనుశాసనకర్తయొక్క యిచ్ఛలో నున్నట్లుల నగపడుచున్నది? కాన భాషాస్వరూపము మొదట సిద్ధముగా నుండవలయును. ఆస్వరూపసిద్ధికై శ్రీపీఠికాపురసంస్థానాధీశు లొక కోశమును "శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు" వనుపేరితో మన కనుగ్రహించుచున్నారు. ఇట్టి యనుగ్రహమునకుఁ గృతజ్ఞులమై శ్రీవారికిని వారి కుటుంబమునకును నాయురారోగ్యైశ్వర్యసమృద్ధినిభగవంతుఁడు ప్రసాదించుఁగాక యని ప్రార్థించుట మన కవశ్యకర్తవ్యము. దానిమూలమున భాషాస్వరూపమును మనము దెలిసికొని తదనుకూల మగుసమగ్రవ్యాకరణమును వ్రాయఁబ్రయత్నింపవలయును. ఆవ్యాకరణ మాంధ్రభాషయందును తద్వ్యాకరణములయందును సంస్కృతభాషావ్యాకరణముల యందును నాఁటితేఱినవారు పూనికొని రచియింపఁదగినది. అన్నిటియందును పరినిష్ఠితుఁ డొకఁ డుండఁబోఁడు. కావున, వేర్వేఱు పండితుల నొకసంఘముగ సమకూర్చి తన్మూలమున రచియింపఁబడినచో మంచి వ్యాకరణము లభియింపఁగలదు. లేనిచో లాభము లేదు. ఈభాషానుశాసనమందు, "క్, చ్, మొదలగునవి మాత్ర లనంబడును. ఒక్క మాత్ర పలుకుటకుఁ బట్టినంతటికాలము పట్టునట్టి అచ్చుహ్రస్వము" అని యున్నది. ఈగ్రంథమునుబట్టి హల్లునకును హ్రస్వ మగునచ్చునకును నుచ్చారణకాలము సమ మని స్పష్ట మగుచున్నది. ఆంధ్రభాషాసంప్రదాయము నాకుఁ దెలియదు గాని సంస్కృతసంప్రదాయమునుబట్టి యాలోచింప నసిద్ధాంత మనక తప్పదు. అచ్ఛికపదములలోని హల్లు

లకును హ్రస్వము లగు నచ్చులకు ను సమకాలము కల్పింపసాహసించినను దత్సమపదములలోని వానికిని గూడ సమకాలతను గల్పింపసాహసించెదరా? మఱియు "సంస్కృతావ్యయములలోనివైన యుపసర్గలు తత్సమములైన విశేష్యవిశేషణధాతువుల మొదటఁజేరి కనఁబడుచుండును గావున వానిని గూడ నుదాహరించెదను. ప్ర॥ ప్రదేశము, సు॥ సుగుణము, దుర్॥ దుర్జనుఁడు." పూర్వవాక్యార్థమునకివి యె ట్లుదాహరణము లగునో ప్రాజ్ఞులాలోచింతురుగాక. పరకీయదోషాన్వేషణముతోఁ బని లేదు. సంస్కృతవ్యాకరణమున మంచి జ్ఞానము గలవారిసహాయమును గూర్చుకొని వ్యాకరణరచన చేయవలయునుగాని కేవలాంధ్ర పండితులు చేయఁదగినపని కాదని నాతలంపు.

విమర్శగ్రంథములు.

ఇదివఱకు నేఁజూచిన కొన్నివిమర్శనగ్రంథములలోఁ గవియొక్క జాతి, కాలము, శాఖ, దేశము, ఈవిధము లగునంశములు కన్పడుచున్నవి. పిమ్మట నందలి దోషముల నిరూపించుటకుఁ జాలఁబ్రయత్నించినట్లు కన్పడుచున్నది. ఈవిమర్శల కుపయోగము లేదని నేను జెప్పను గాని ముఖ్యముగ విమర్శ లీవిధముగ నుండవలయునని నాయాశయము. బోద్ధలు రసాభిముఖులై గ్రంథములం దిమిడియున్న సదుపదేశములను గ్రహింపవలయు ననుముఖ్యోద్దేశముతోఁ గవి కావ్యములను వ్రాయును. ఇందలి ప్రధానరస మేది? అంగరసము లెవ్వి? ఆరసము లంగిరసము నెట్లు పోషించినవి? ఇందు విభావాదు లుచితముగ వర్ణితములా? ప్రతివాక్యమును వ్యంగ్యవైభవము గలదై యున్నదా? అలంకారము లాయావ్యంగ్యోపస్కారములుగ నున్నవా? గుణముల రచన రసానుగుణముగ నున్నదా? ఈ మొదలగు విమర్శలున్నచోఁ దత్పురస్సరముగ నాగ్రంథమును జదివిన సహృదయుల కానందము గల్గును. ఇట్టి విమర్శల కలంకారశాస్త్రజ్ఞానము ముఖ్యము. ఇట్టి విమర్శలు రసవత్తరములైన ప్రాచీనప్రబంధముల కన్నిటికిని గావలయును. ఆంధ్రభాషకు సంస్కృతభాషాజ్ఞాన మావశ్యకము. ఆంధ్రభాషసంస్కృతభాషాగర్భితమయి యున్నది. నన్నయభాష సంస్కృతపదభూయిష్ఠము. తిక్కనభాష సమసంస్కృతమైయున్నది. ప్రబంధము

లన్నియు సంస్కృతప్రచురములై యున్నవి. అచ్చ తెనుఁగు కావ్యములు కొలఁదిగ నున్నను నవి మిగిలినగ్రంథము లంత సుబోధములు గావు. సుబోధముగ నుండునదియె కావ్యము లేని-చోఁ బ్రసాదగుణవిరహిత మై రసస్ఫోరకము కాఁజాలదు. కావున సంస్కృతభాషాజ్ఞానము కూడ నున్ననే రసాస్వాదము కలుగును. తెలుఁగుగ్రంథములలోని సంస్కృతభాషామూలమునఁ గలిగిన సంస్కృతభాషాజ్ఞానము చాలు ననుట లోకవ్యవహారమూలమునఁ గలిగినయాంధ్రభాషాజ్ఞానము ప్రబంధములయందలి రసాస్వాదమునకుఁ జాలు నన్నట్లుండును. కావున స్వతంత్రముగ నాయాభాషలయందు జ్ఞాన మావశ్యకము. అన్నిభాషలకంటెను సంస్కృతభాషకు వ్యాకరణనిర్బంధ మధికము, కావున, వ్యాకరణజ్ఞానపూర్వక సంస్కృతజ్ఞానమును మన మభిలషింపవలయును. ఇప్పటివిద్యాసంవిధానమున సంస్కృతములో వ్యాకరణమును మూలఁద్రోసి కొంచెపుభాషాజ్ఞానమును సహాకారముగఁ జేసికొని తెలుఁగునందు ప్రవీణులగుటయేకాక యుభయభాషాప్రవీణులుగూడ నగుచున్నారు. అట్టిజ్ఞానము భాషకు విశేషించి యుపకరించునది కాదు. ఇపుడు (1) శిష్టవ్యావహారికము (2)గౌరవనీయులు(3)బానిసేయులు (4) ప్రాముఖ్యత మొదలగుపదములు నూతనముగ గ్రాంథికములగుచున్నవి. ఇది భాషకుఁ గళంక మని నాతలంపు. ఇట్టికళంకమును దొలఁగింపఁ బ్రయత్న మత్యావశ్యకము.

మహాశయులారా !

వార్ధకలక్షణము లగుకొన్ని పిచ్చిపిచ్చిమాటలచేతఁ దమయమూల్య మగుసమయమును వ్యర్థముచేసినందుకు నన్ను మన్నింపుఁడు. మొదట నేదయతో నన్నీస్థానమునఁ గూర్చుండఁబెట్టితిరో యట్టిదయతో నాలోపములను క్షమింపుఁడు. ప్రసంగవశమునఁ బరకీయోక్తుల విమర్శించునపుడు నాపలుకులం గొంతపారుష్య మున్నను నది భాషాసేవాభిమానమూలకముగాని వేఱొకవిధముగాదని యెంచి మన్నింపుఁడు. భావికార్యక్రమమును భగవంతుఁ డనుకూలముగ నెఱవేర్పుంగాక.

స్వస్త్యస్తు.

పాఠపరిశీలనము.

—విద్వాన్ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు - చిట్టిగూడూరు—

ఆంధ్రవాఙ్మయము తాళపత్రములనుండి ముద్రితగ్రంథరూపమున నవ
తరించునపు డందలి యాంధ్రభాష నూతనరూపముం దాల్చియున్నది. ఈయవ
తారమున నెన్నియో పాఠములు తాఱుమాఱగుటచేఁ బలుతావులఁ బ్రాచీన
కవుల భావములను గాని, ప్రయోగములవిషయమున నాయాకవుల సమ్మ
తిని గాని సరిగా గుర్తించుటకు వలను పడకున్నది. ఈయనర్థమున కీకాలపు
గ్రంథసంస్కర్తల నిరాతంక మగుస్వతంత్రతయే చాలవఱకు మూల మని
యొందఱో విమర్శకు లుద్ఘోషించుచునేయున్నారు. ఆయుద్ఘోషము బధిరశంఖా
రావ మగుచునే యున్నది. తొలుతఁ దాళపత్రమాతృకలనుండి పుత్రిక లవ
తరించునపుడే యర్థజ్ఞానశూన్యు లగు లేఖకాదుల ప్రమాదములవలనఁ గవుల
ప్రయోగము లెన్నియో వ్యత్యస్తములై యనర్థాపాదకము లయినవి. ఇట్టియె
డ ముద్రణావసరంబుల సంస్కర్తలు శ్రద్ధఁబూని ప్రాచీనతాళపత్రగ్రంథముల
సాకల్యముగఁ బరిశీలించియు, నందలిపాఠభేదముల యథాస్థితంబుగఁజూపియుఁ
దత్తన్మూలగ్రంథములను దత్తద్విప్రణీతము లగునితరగ్రంథభాగములను బరిశో
ధించియు, లేఖకాది ప్రమాదముల సప్రమాణముగ నిర్ణయించి సవరించియుఁ,
దమసంస్కారప్రకారము నావశ్యక మగు పట్టులఁ బాఠకలోకమునకుఁ దెలియ
వెలువరించియు నిట్టియనర్థమును యథావకాశముగఁ దొలఁగించి యుండవల
సినది. అట్లుగాక వీరు పరిశోధనములం దుచిత మగు శ్రద్ధఁ బూనకుండుటచే నీ
యనర్థ మంతరించుటకు మాఱుగా మఱింత యధిక మయినది. ఇఁక దీనికయి
చింతిల్లుటకంటెఁ దగిన ప్రతీకార మొనర్చుట భాషోపకారకము. ఆప్రతిక్రియ
విమర్శకాయత్తము. విమర్శకులు ముద్రితగ్రంథముల నెల్లఁ దాళపత్రాదిమాతృ
కాసాహాయ్యమునఁ బరిశీలించి వలయుపరిశోధనములు గావించి యందుఁ గవి
ప్రయుక్తముల సప్రమాణముగ నిరూపించి యిట్టిపరిషత్తులఁ బండితుల యెదు
టఁ జర్చించి వానిని బత్రికాముఖమునఁ బ్రకటించినచో మఱుఁగువడియున్న
కవిప్రయోగతత్త్వమును జదువరులకుఁ దెలిపినవా రగుదురు. పరిశోధకులు
దీని నుపేక్షింపఁ జన దని నావిన్నపము. ఇట్టిపాఠపరిశీలనసంబద్ధము లగుచర్చ
లు విమర్శకభూయిష్ఠము లగునీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్సమావేశములందే జరు
గకున్నచో మఱి వీనికిఁ దావులేదు. ఇఁక ప్రకృతాంశమునకు సమీపింతము.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు కొన్నియపూర్వము లగుప్రబంధములను లక్షణగ్రంథములను ముద్రింపించి ప్రకటించియుండిరి. వీరు పయిని నిర్దేశింపఁబడిన సంస్కర్తలవలెఁ గాక, ముద్రణకాలముల కుపలబ్ధమయిన వ్రాఁతప్రతులను సావధానముగఁ బరికించియు, నందు లేఖక ప్రమాదజనితములుగఁ దోఁచినవానిని న్యాయ్యదృష్టిని సవరించియుఁ, బాఠభేదము లున్నయెడ వాని నన్యథాకరింపక సాకల్యముగఁ జూపియు, సమన్వయసందేహము గలిగినపట్టుల నేదోయొకరీతిని సవరింపఁ గడంగక "యిత్యాదిసందిగ్ధ మ"ని సుస్పష్టముగ సూచించియు నీరీతిని విమర్శకసమ్మత మగుపద్ధతుల నవలంబించుట గడుం గడుఁ బ్రశంసనీయము. ఇట్లింతగా శ్రద్ధవహించినను నీగ్రంథముల ముద్రణములందుఁ గొన్నితావులఁ దత్తద్గ్రంథకర్తల యుద్దేశములకు భంగము వాటిల్లినట్లు గానవచ్చెడిని. పరిషత్ప్రకాశితము లగుగ్రంథములు సర్వథా యనవద్యము లయియుండఁదగు ననుకోరికతో నచ్చటచ్చటఁ బాఠములఁ బరిశీలించి నాకభిప్రాయభేద మొదవించిన వానిలోఁ గొన్నిటి నీసమావేశమున సంగ్రహముగ వివరింపఁబూనితిని. ఇదియే యీనావ్యాసమునకు స్వరూపము.

(1) చంపూరామాయణము.

"మ. ధనువంశం బది విష్ణువంశ మగునాథానుష్ఠధౌరేయుచే
మనువంశంబుగతిఁ గుణోన్నతివహింపన్నోఁచి..." (ఆ-3—ప. 102.)

ఇందలి ధనువంశం బనునది పీఠిక 13 వ పుటలో లక్షణదుష్టముగ నుదాహరింపఁబడి యున్నది. మఱియు నీపద్యము నొద్ద (50 వ పుట) "ధనుర్వంశ మనుట కిది యపప్రయోగము." అని లిఖింపఁబడియున్నది. పరిశీలింప దీనిని సుశబ్దముగ సంస్కృతశాబ్దికులు సాధించియుండిరి.

భృ, మృ, శీ, తౄ, చరి, త్సరి, తని, ధని, మి మస్జిభ్యఉః.॥ —సిద్ధాంతకౌముది—ఉణాది, ప్రథమపాదము; 7వ సూత్రము.

ఈసూత్రము క్రమముగా, భరుః, మరుః, శయుః, తరుః, చరుః, త్సరుః, తనుః, ధనుః, మయుః, మద్గుః, అనునుకారాంతశబ్దములను సాధించెడిని. ఇట భట్టోజదీక్షితులు "ధనుః, శస్త్రమ్ని శేషః. ధనుషాచ ధనుం విదుః- ధనురివాజని వక్త్ర ఇతి శ్రీహర్షః" అని షకారాంతముతోపాటుగ నుకారాంతము గూడ నున్నట్లు స్పష్టపఱిచిరి. ఇటఁ దత్త్వబోధినిలో "ధనుషా చేత్యాది.- ధనుషా సార్థం ధనుఞ్చ విదు రి త్యర్థః-స్యాత్తను స్తనుషా సార్థ మిత్యత. సార్థమి త్యనేన

షజ్యతే- 'శుద్ధవంశజనితోఽపి గుణస్య స్థానతా మనుభవన్నపి శక్రః। క్షిప్తురేన మృజుమాశు సపత్నం సాయకం'ఇతి శ్రీహర్ష శ్లోక శేషః- (నైషధము-5-102)= 'ధను ర్వంశవిశుద్ధోఽపి నిర్గుణః కిం కరిష్యతి' ఇతి ధన్వన్తరిః-ఇహ పూర్వత్ర చ ధను రితి ఉకారాన్త స్సకారాన్తో వా బోధ్యః-నచ సకారాన్తధనుశ్శబ్దో నపుంసక ఏవేతి శఙ్క్యమ్- అథాస్త్రియామ్, ధను శ్చాపౌ' ఇత్యమరోక్త్యా తస్యాపి పుంస్త్వాత్" అని ధనుః అనునది సాంతమై పుంలింగముగ నుండుటయు, ఉకారాంతమై యుండుటయు నిర్బాధకము లని జ్ఞానేంద్రసరస్వతులు సప్రమాణముగ వివరించియుండిరి. మఱియు సకారాంతధనుశ్శబ్దమును సాధించిన "అర్తి, పృ, వపి, యజి, తని, ధని, తపిభ్యోనిత్" (ఉణాది- 2 పా- 282 సూ)అను సూత్రమునొద్ద "ధనురస్త్రియామ్- ధను ర్వంశవిశుద్ధోఽపి నిర్గుణః కింకరిష్యతి- సాన్తస్య ఉదన్తస్యవా రూపమ్"అని దీనియుకారాంతత్వమును దీక్షితులు మరల నుద్ఘాటించియుండిరి. ఇంతియగాక పయినైషధశ్లోకమునకు వ్యాఖ్య వ్రాయుచు మల్లినాథసూరియు "అయం శబ్దః ఉకారాన్తో ప్యస్తి" అని స్పష్టీకరించి యుండెను. ఇదియుంగాక రాఘవపాండవీయమున "అనుపమదివ్యవిక్రమసమగ్రుండు..." (2 ఆ- 56 ప) అను పద్యపు వ్యాఖ్యలో ముద్దరాజు పెదరామధీమణి యు "ధనువును" ఉకారాన్తము 'సోయం ధను రజని వక్రః' అని నైషధమందుఁ బ్రయోగము. అని దీనియుదన్తత్వము నుల్లేఖించియుండెను. 'ధనుః' అనునది సాంతమై యున్నను'సాన్తాదపయః ప్రభృతే ర్లోపః' అను నాంధ్రశబ్దచింతామణిసూత్రముచొప్పున సకారలోపము కలిగి 'ధనువును' అను రూపము నిర్బాధకముగ సిద్ధించుచుండుటంజేసి దీనికయి యుకారాన్తశబ్దపరామర్శ మావశ్యకము గాకున్నను బ్రసంగవంశంబున నీవిశేషరూపమును గూడఁ బాఠకులకు బోధింపఁ దలంచి యిట్లితఁడు వేర్కొనియుండును.

ఇవన్నియు నిటుండ సకారాన్తధనుశ్శబ్దమును బరిగ్రహించినను ధనువంశమను సమాసము సాధువగుట కాంధ్రవ్యాకరణములలోనే నిర్బాధక మగు మార్గ మొండుగలదు. "సాంతంబులతుది సకారంబునకు లోపంబు బహుళంబుగా నగు" (బాల- తత్స. 80 సూ.) నను సూత్రముచే ధనుస్ అనుదాని సకారమునకు లోపము రాఁగా "ప్రథమేతరవిభక్తిపర మగుచో నుకారాన్తంబులకు బహుళంబుగా గోశబ్దంబునకు నిత్యంబుగా వుగాగమం బగు' (బాల- తత్స- 40 సూ) ననుసూత్రముచే వుగాగమము బహుళముగా విహితమగుటచే ధనువు

యొక్క ధనుయొక్క యను రూపద్వయ మేర్పడును. అందు ధనుయొక్క యనుదా నితో వంశశబ్దమునకు సాధ్యసమాసముచేసినచో ధనువంశ మనుశబ్దము సిద్ధించును. ఇట్టి వుగాగమ విరహితరూపములు భాషలోఁ బెక్కులు గాననగును.

పయిని జూపినరీతి నుకారాన్తధనుశబ్దము సంస్కృతగ్రంథములలోఁ బ్రయుక్తమై ప్రామాణికసమ్మతమై యుండుటవల్లను, సాంతత్వపక్షమునఁ గూడ నాంధ్రవ్యాకరణములచే నీసమాసము సాధు వగుచుండుటవల్లను ధనువంశం బనునది సర్వథా సాధు వనందగును గాని యప్రయుక్తం బనియు లక్షణదుష్టం బనియు నిరసింపఁ దగదని నానిశ్చయము.

(2) చంపూరామాయణము.

"చ. సుమతి నృపాలుఁ డేలుపురిఁ జూతమునఁ జని ముప్ప రాధరా
రమణుసపర్యఁ గైకొని పురందరుఁడే జడదారి నారిపైఁ
దమి గతశోకుఁడై పిదపఁ దాల్చె నజాండభరంబు నట్టి గౌ
తమముని యున్న యాశ్రమపదంబుకుఁ గట త్రోవఁ బోవఁగన్" (3-29)

పరిషద్గ్రంథాలయములోని తాళపత్త్రమాతృకలోఁగూడ నీపద్యమున 'గతశోకుఁడై' యనియే లిఖింపఁబడియున్నది. ఈసందర్భమున నీగ్రంథమునకు మూలభూతమగుభోజచంపువును బరిశీలింపనందిక్రిందిపద్యములు గాననగును.

అత్రాగమద్గౌతమధర్మదారా ననార్యజుష్టేనపథా మహేన్ద్రః।
సచక్రుధా నిర్వృషణం వృషాణం భార్యామదృశ్యాం చ మునిశ్చకార॥
ఇత్థం విదితవృత్తాన్తే దేవతానాం గణే తదా।
పిత్ర్యాణాం ప్రాభవా ల్లేభే మేషస్యవృషణం వృషా॥ (బాల- 146, 149)

ఈశ్లోకములం దహల్యను వలచిన యింద్రుఁడు ముష్కశూన్యుఁ డగు నట్లు గౌతమునిచే శప్తుఁ డయి పితృదేవతామహిమచే మరల మేషాండమును బొందినట్లు వాల్మీకిరామాయణప్రసిద్ధ మగుగౌతమశాపవృత్తాంతము సంగ్రహింపఁబడియున్నది. పయిని జూపినతెలుఁగుపద్యమునం దీవృత్తాంతము తిరోహిత మయినది.

కవి యీశాపప్రసంగము దిగవిడిచి యుండఁ డనియు, మూలమునం దలి 'నిర్వృషణ'మ్మనుదానిని 'గతకోశుఁడై' యని యాంధ్రీకరించియుండు నని యు, లేఖకప్రమాదమున విపరీతార్థప్రద మగువర్ణవ్యత్యయము (కోశు=శోకు)

జరిగియుండుననియు మనమూహించుట న్యాయ్యము గాన "గతకోశుండై"యు నునది కవిప్రయుక్తముగ నిశ్చయింపఁదగు నని నాయాశయము.

(3) శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

క. "మీకును మీపతియానతి, మాకును మాభర్తయాజ్ఞ మన్నింపఁదగుఁ
వాకొవవాక్యముల వెడ, వాకొల్లంబల్కుజంబు వలవదుసేయఁ (4ఆ-70ప)

ఇటఁ బరిషద్గ్రంథాలయమునందలి తాళపత్రమాతృకలోఁ గూడ 'వాకొవవాక్యముల' యనియే యగపడుచున్నది. ఈపద మర్థశూన్య మై యుండుటవలన దీనికడఁ(బ్రశ్నార్థకచిహ్నము(?) ముద్రిత మయినది పయిపదము లేఖక ప్రమాదపతిత మగుటకు సందియము లేదు.

మహాభాష్యము పస్పశాహ్నికమున "మహాన్ శబ్దస్య ప్రయోగవిషయః—సప్తద్వీపా వసుమతీ, త్రయో లోకాః, చత్వారో వేదా, స్సాఙ్గా స్సరహస్యాః, బహుధా భిన్నా ఏకశత మధ్వర్యుశాఖాః, సహస్రవర్త్మా సామవేదః, ఏకవింశతిధా బాహ్వృచ్యమ్, నవధా థర్వణో వేదః, వాకోవాక్య మితిహాసః పురాణం వైద్యక మి త్యేతావాన్ శబ్దస్య ప్రయోగవిషయః- ఏతావన్తం శబ్దస్య ప్రయోగవిషయ మననునిశమ్య సన్త్యప్రయుక్తా ఇతి వచనం కేవలం సాహసమాత్ర మేవ'' అని శబ్దప్రయోగ విషయనిరూపణ సందర్భమునఁ బతంజలి భగవానులు వాకోవాక్యపదమును వ్యవహరించి యుండిరి. "వాకోవాక్యశబ్దేన ఉక్తిప్రత్యుక్తిరూపో గ్రన్థ ఉచ్యతే, యథా; కింస్విదావపనం మహత్? భూమి రావపనం మహత్" అని కైయటోపాధ్యాయులు దీనియర్థమును వివరించియుండిరి, దీనిం బట్టి వాకోవాక్యము లనఁ బ్రశ్నోత్తర రూపము లగుగ్రంథములని తెలియుచున్నది.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున సుకుమారుఁడు మరణించినసందర్భమున నాతఁడు నీచాతినీచము లగుమహాపాతకము లసంఖ్యాకముగ నొనర్చినవాఁ డగుటచే యమలోకమున కీడ్చుకొని పోవ యమదూతలును, న్మాఘశివరాత్రిసమయంబున నాగేశ్వరశంభుసన్నిధిని యాదృచ్ఛికంబుగ జాగరణంబు చేసి యుంటచేఁ గైలాసంబునకుఁ దోడ్కొనిపోవ శివదూతలును నాతనికడ కేఁగి పరస్పరము గలహింతురు. ఇప్పట్టున నాయుభయపక్షములకును సుదీర్ఘముగఁ బ్రశ్నోత్తరములు ను వాద ప్రతివాదములు ను నడచినపిమ్మట నీప్రకృతపద్యము గలదు. ఈసందర్భమున నుక్తిప్రత్యుక్తు లను నర్థ మొంతయుఁ బొసఁగియుండుట

వల్లను, శ్రీనాథమహాకవి కృతులయం దనేకస్థలముల శాస్త్రవ్యవహారరూఢ ము లగుపదములు వెలయు చుండుటవల్లను, "పన్నగపతిసార్వభౌమభాషితమహాభాష్యవిద్యాసమభ్యాసబలము" ము న్నగువాక్యములచే నాతనికి మహాభాష్యప్రయోగములు సుపరిచితము లని యూహింపఁ దగి యుండుటవల్లను నిట "వాకోవాక్యమ్ముల వెడ, వాకాట్లన్" అనుపాఠము గవిప్రయుక్తముగనిర్ణయింపఁదగు నని నాతలంపు. ఈప్రయోగమును బ్రమాణముగఁ గొని యీపదమును సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువునఁ జేర్చుట సమంజస మని యు నాయాశయము.

(4) శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

"ఎఱుఁగునే పీడకన్నను నెండకన్నుఁ, జెలఁగి పూఁచు నేకర్గవంచిన లతాంగి
యెట్టిక్లేశంబులకునైన నీడఁబోదు, తనమనంబున నిగుడుసంతానకాంక్ష."

(2. ఆ. 39 ప.) ఇందలి 'వంచిన' యనుపాఠమే తాళపత్రమాతృకలోఁ గూడఁ గాన వచ్చెడిని.

ఎన్నండును లేశముగ నయినఁ గ్లేశ మెఱుంగని కోమలాంగి యగువా సుశీల పుత్రోదయసాధనంబుగ నెవరేకర్త నాజ్ఞాపించినను దానఁ గలుగు నెంతటిక్లేశము నయిన సంతానకాంక్షచే గణింపక యాయాకర్తల నుత్సాహంబుతోఁ బూని యాచరించెడిదని పయిపద్యమునకు భావము. ఇందు 'ఏకర్త వంచిన' యనుచో వకారము నాదేశనిష్పన్నముగ భావింపవలసియుండును.

ఒకమహారాజునకుఁ బ్రధానామాత్యుఁడై రాజ్యభార మంతయుఁ దానే వహించి యున్న యజ్ఞదత్తునికి భార్య యై మహాభాగ్యశాలిని యగు నీసుశీల కాజ్ఞాపించువారు సామాన్యులుగా నోపరు. గురుజనులో లేక యంతటి మాన్యులో యై యుండవలయును. అట్టి గురుజనులయాజ్ఞ దనకుఁ గ్లేశదాయక మయినను వారియెడ గౌరవాతిరేకముచే శిరసావహించి దాని నెఱవేర్చుట వినయవతియు వివేకవతియు నగుసుశీలకు సహజధర్మమై యున్నది. ఇట్లుండ సంతానకాంక్షచే గురుజనాజ్ఞను బాలించిన దనుట సరసముగఁ గాన రాదు. అది కవిహృదయము గానేరదు.

ఎట్టిసామాన్యజనులవల్లనయిన నేకర్తవిషయము వినఁబడినను దాని నెల్ల నాచరించెడి దనుటలో విశేషము గలదు. అట్లు చెప్పిననే సంతానకాంక్షచే ననుహేతువు సార్థక మగును. ఇది యి ట్టుండ శివరాత్రిమాహాత్మ్యములోని

యనేక భాగములకును విశేషించి యీ ప్రకరణమునకును మూల మనఁ దగిన బాణుని కాదంబరిలో నీసందర్భమున "యద్యచ్చ కించిత్ కుతశ్చిత్ శుశ్రావ, గర్భతృష్ణయా తత్త త్సర్వం చకార న మహాన్త మపి క్లేశ మజీగణత్" అను వాక్యములు గానవచ్చును. వీనింబట్టి గురుజనులవల్లనే గాక యెవ్వ రెవరివలన నేదేది విన్నను దాని నెల్ల నాచరించెడి దనియే బాణకవియాశయము విశద మగుచున్నది. కావున నెవ రేని దమలోఁ దాము చెప్పుకొనుచున్నను నాక స్మికముగ విని యాకర్ణలలోఁ దన కేది యుపకరించునో యనుతలంపుతోను వాని నెల్ల నాచరించెడి దనుటలోని స్వారస్యమును బాటించి శ్రీనాథుఁడు మూలమునందలి 'శుశ్రావ' యనుదాని కనురూపముగ 'వించిన' (వినిచిన యనుదాని రూపాంతరము) యని ప్రయోగించి యుండు ననుట సమంజసము. విను చు ధాతువునకు వినవచ్చు (వినఁబడు) ననునర్థము కవ్రులవాడుకలోఁ గలదు. "........కడుం జిత్రంబుతో దన్వ్వలన్ వినిచెన్, మానవభాషణం బులు గడున్ విస్పష్టమై వీనులన్" (భోజరాజీయము) మున్నగు ప్రయోగము లరయఁదగును. పయిసందర్భములంబట్టియు, నెవరో చెప్పికొనఁ బరోక్షముగ వినవచ్చిన కర్ణల నామె యాచరించెడి దనుటవలన నితరులు పనిఁబూని తెలి పినట్టియు గురుజనాదు లాదేశించినట్టియుఁ గర్ణల నామె యాచరించుట కై ముతికన్యాయసిద్ధమై సంతానకాంక్షాస్వరూపరహస్యము తేటతెల్లమయి ప్రకృ తమున నెంతయు నింపు నాపాదించుచుండుటంబట్టియు నిట 'వించిన' యను పాఠమే శ్రీనాథప్రయుక్తము గాఁబోలు నని నాయుద్దేశము.

(5) కవిజనాశ్రయము.

కోమలీవృత్తము. జననుతకీర్తి నజాయగణంబుల్
　　ఘనంబుగా జభసరకారంబుతో
　　ననుపములై యుభయార్థములందున్
　　బెనంగఁ గోమలి యనుపే రొప్పగున్." (వృత్తాధి-137 ప.)

భీమకవి వృత్తాధికారాంతమున నర్ధసమవృత్తములను స్వస్థానార్ధసమ ములు, పరస్థానార్ధసమములు నని రెండుదెఱంగులుగ విభజించి వాని కాఱు దాహరణంబులఁ జూపి యుండెను. అం దిది నాల్గవయుదాహరణము.

ఇప్పట్టున భీమకవి తానావఱకు నిర్దేశించినవృత్తముల సమ్మేళనముచే నీయర్ధసమవృత్తము లేర్పడు నని తలంచెనే గాని యనిర్దిష్టపూర్వము లగు

నూతనవృత్తములచే నివి యేర్పడునని తలంచియుండలేదు. ఈనియమము ప్రకృతపద్యముగాకగక్కిన యొమలక్ష్యములందును నిందుఁగూడ విషమపాదములందును సుస్పష్టముగ నగపడుచు నేయున్నది. ఈలక్ష్యమున సమపాదములమాత్రము ముద్రితపాఠమునుబట్టి పయినియమమునకు భంగము వాటిల్లినది. గ్రంథప్రకాశకులు దీనిని గుర్తించియు సవరింప నాధారము లభింపక "ఇదియు జగతీచ్ఛందస్సులోనిదే. పారపాటున వ్రాఁతప్రతులలోఁ బరస్థానార్ధసమవృత్తములలో నుదాహరింపఁబడి యుండును. విషమపాదములు తోదకవృత్తమునకుఁ జేరినవి." అని యీపద్యమునొద్ద వ్రాసియుండిరి.

భీమకవినియమము సురక్షిత మగుట కాధారముగ నేదేని పాఠభేదము లభించునో యనుతలంపునఁ బరిషద్గ్రంథాలయమునఁ దాళపత్రమాతృకలఁ బరిశీలింప నందొకదాన నీక్రిందిరీతిని భిన్నపాఠము లభించినది. (ఈప్రతి.కవిజనాశ్రయముద్రణానంతరము పరిషత్తునకు సేకరింపఁబడియుండవచ్చును.)

"జననుతకీర్తి నజాయగణంబుల్, ఘనంబుగా జభసజగవ్రజంబుతో
ననుపము లైయుభయార్ధములందుఁన్, బెనంగికోమలియను పేరొడంబడుఁన్"

ఈపాఠమున నిందలిసమపాదములు భీమకవిచే నిర్దిష్టపూర్వ మగురుచిరవృత్తమునకు సరిపడియుండుటంజేసి యిదియే కవిప్రయుక్తముగ నిర్ణయింపవలసియున్నది. దీనివిషమపాదములు 12 వ ఛందస్సునకును సమపాదములు 13వ ఛందస్సునకును జేరి యుండుటచే నిది పరస్థానార్ధసమ మని భీమకవి యాశయము. పాఠము భిన్నముగ నున్నను దక్కినవ్రాఁతప్రతులలో నెల్ల నిది పరస్థానార్ధసమములలో నుదాహరింపఁ బడియుండుట గూడ నిదియే కవిప్రయుక్తమనుట కెంతయు సాధక మయి యున్నది. మఱియు భీమకవి స్వస్థానార్ధసమములకు నాల్గిటిని బరస్థానార్ధసమములకు రెంటిని నుదాహరణములఁ జూపెననుటకంటె నొక్కొకజాతికి మూఁడేసియుదాహరణము లొసంగె ననుట యెంతయు సంభావ్యము. ఉచితము. కావునఁ బయిరీతిని ముద్రిత మగు పాఠమును సవరింపవలయు నని నాయభిప్రాయము.

ఈపాఠపరిశీలనమునందలి నాయూహలను బండితులు విమర్శింపవిన్నవించుచు నీసమావేశమునఁ గలవ్యాససంకోచనియమముచే నింతటితోవిరమించుచున్నాఁడను.

వ్యాసకర్తగారి యభిప్రాయములను గృతజ్ఞతాపూర్వకముగఁ గైకొని ద్వితీయముద్రణకాలమున విమర్శింతుము. ప. అ.

శ్రీరస్తు.

ఉత్తరరామచరితనాటకరసవిచారవిమర్శనము.

—॥ కావ్యతీర్థ రావాడ వేంకటరామశాస్త్రిగారు, బళ్లారి ॥—

సారస్వతాపణమునందలి గ్రంథరత్నములకు విమర్శనలు సానలవంటివి. మణులు సానకుఁబెట్టి, తరచుకొలఁది నిగ్గుల నెట్లీనుచుండునో యట్లే గ్రంథరత్నములు విమర్శించిన నట్లెల్ల వెలయుచుండును. కావుననే పాశ్చాత్యపండితులు షేక్సుపియర్ మున్నగుమహాకవుల గ్రంథములను స్ఫుటముగ విమర్శించుచుందురు. మనదేశమునం దీవిమర్శించు పద్ధతి మహాకవి శ్రీక్షేమేంద్రుని కాలమునుండి వచ్చుచుండినను బాశ్చాత్యదేశమునందువలెఁ దగినంత యభివృద్ధిని గాంచలేదు. ఇప్పుడిప్పుడు మనపండితులుగూడ నీత్రోవఁ ద్రొక్కుచుండుట శంస్యము శ్రేయస్కరమును. కాని విమర్శకుఁడు మాత్రము ప్రాఁతపద్ధతులను భూషించుటయు, క్రొత్తపద్ధతులని దూషించుటయుఁ జేయక ప్రాచీనార్వాచీనమార్గముల రెంటిని జక్కఁగ నెఱింగి నిష్పక్షపాతమతియై విషయనిర్ణయమొనర్ప వలయును. ఈసంగతినే శ్రీకాళిదాసమహాకవి మాళవికాగ్నిమిత్రనాటకప్రస్తావనావ్యాజమున నిట్లు చాటి చెప్పె. "పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వం నచాపి కావ్యం నవ మిత్యవద్యం, సంతః పరీక్ష్యాన్యతర ద్భజంతే మూఢః పర ప్రత్యయనేయబుద్ధిః" అని.

శ్రీయుత జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ప్రమోదూతనామసంవత్సర మార్గశిరపుష్యమాసములలో వెలువడిన యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో "ఉత్తరరామచరితనాటకరసవిచారము" అనువ్యాసమును రచించిరి. ఆవ్యాసముపైననే యీవిమర్శనము చేయంగడంగితి. పాఠకమహాశయుల సావధానతఁ బ్రార్థించువాఁడ.

ప్రప్రథమమున శ్రీపంతులవారి ట్లనిరి. "మహాకవిభవభూతిరచితోత్తరరామచరితనాటకములోని ప్రధానరసము కరుణమా విప్రలంభమా యను విచారము కొంతకాలముక్రిందట బయలుదేఱినది. పూర్వలాక్షణికు లేమి, వ్యాఖ్యాత లేమి కరుణరసమే నాటకమునందుఁ బ్రధానరస మని గ్రహించినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఇటీవల నాటకములోని ప్రధానరసము చతుర్విధ

విప్రలంభశృంగారములలో నొకటి యగుకరుణవిప్రలంభము గాని కరుణము గా దనువాదమును బయలుదేఱినది. ఈవాదము చేయువారిలో నుత్తరరామ చరితమునకు 'కల' యనువ్యాఖ్యానమును రచించిన శ్రీమదద్దంకి తిరుమల కుమార తాతాచార్యులుగారు ప్రథములు. వీరీవాదమును 'ఏకోరసః కరుణ ఏవ' ఇత్యాది శ్లోకవ్యాఖ్యానమునఁ బ్రపంచించిరి. కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులుగా రీమతమునే తాము రచించిన యాంధ్రోత్తరరామ చరితనాటకపీఠికలో విపులముగాఁ జర్చించి సిద్ధాంతీకరించిరి. ఈయర్థమునే సాధించుచు కొంపెల్ల సుబ్బరాయశాస్త్రులుగారు శుక్లసంవత్సర ఆషాఢశ్రావ ణములలో వెలువడిన భారతిపత్త్రికలో నొకపెద్దవ్యాసముం బ్రకటించినారు. నాకుఁ దెలిసినంతవఱకు నీమతమును బ్రతిపాదించువా రీముగ్గురే"అని. ముగ్గురే యననేల ? ఉత్తరరామచరితనాటకమునకు ఉత్తరదీపికాఖ్య వ్యాఖ్యను రచిం చిన శ్రీగురునాథ విద్యానిధిభట్టాచార్యులును, సాహిత్యదర్పణమునకు కుసు మప్రతిమాఖ్య వ్యాఖ్యను రచించినట్టియు శబ్దాచార్య కావ్యతీర్థ మహోప దేశికా ద్యనేకబిరుదాంచితు లగు శ్రీహరిదాససిద్ధాంతవాగీశ భట్టాచార్యు లును, ప్రబంధకల్పలతికాఖ్యసాహిత్య గ్రంథవిమర్శకర్త లగు శ్రీయుత రేవతీ కాంతభట్టాచార్యులును, వారు నీ రననేల యించుమించుగా కావ్యనాటకాదు లకు నిర్దుష్టము లగుసరసవ్యాఖ్యానముల రచించు సుప్రసిద్ధవంగీయపండితులం దఱును గూడ నీకరుణవిప్రలంభమతమును బ్రతిపాదించువారే. కావున బహు దినములుగ నవీనాలంకారికులకు సమ్మతం బగుమతంబ యిది యని శ్రీపంతు లువారు తెలిసికొనఁ బ్రార్థితులు.

మఱియు, పంతులవారు తమవ్యాసమును "ఈనవీనమతముయొక్కయుఁ బూర్వమతముయొక్కయు బలాబలముల విమర్శించి యేది నిలువఁదగినదో నిర్ణ యింపవలసియున్నది." అని ప్రారంభించి మధ్యలో నుత్తరరామచరిత్రనాటకము నందలియితివృత్తమునకును, శ్రీవాల్మీకిరామాయణమునందలి యితివృత్తము నకును, గలవ్యత్యాసమును నిరూపించి పిదపఁ గేవలకరుణరసమునకును విప్ర లంభశృంగారమునకును గలతారతమ్యాదులఁ బ్రాచీనలక్షణానుసారముగఁ బ్రపంచించి చిట్టచివరకు "ఏవిధమునఁ జూచినను సీతాపునస్సమాగమవిషయ ములో రామునకు సమీహ గాని ప్రత్యాశ గాని యున్న దనుట కాధార మేమి యు లేదు. కావున నీనాటకమునందుఁ బ్రధానరసము కరుణమే" యని

సిద్ధాంతీకరించి ముగించిరి. నాటకేతివృత్తమునకును రామాయణేతివృత్తమునకును గలవ్యత్యాసమును నిరూపించువిషయము గాని కేవలకరుణమునకును విప్రలంభశృంగారమునకును గలతారతమ్యమును విస్తరించువిషయము గాని వివాదగ్రస్తము కానందున నావిషయములఁ దడవికొనక యీనాటకమునందుఁ బ్రధానరసము కరుణమే యనుసిద్ధాంతవాక్యము, దీనికి నుపష్టంభకములుగా నుండు వీరియితరవాక్యములును, విమర్శింపఁదగినవి. కావున నవ్వానినించుక చర్చింతము. వీరిసిద్ధాంతసాధమునకు సీతాపునస్సమాగమవిషయములో రామునకు సమీహ గాని ప్రత్యాశ గాని లేదనుటయే పునాదివంటిది. ఈపునాది యెంతబంధురముగ నున్నదో పరీక్షింతము.

ఇష్టవియోగమువలనఁ బుట్టినదియు, రతితోఁ గూడుకొననిదియుఁ బరిమితము నగుమనోవికారము శోకము. ఇష్టవియోగమువలనఁ బుట్టినదియు, రతితోఁగూడుకొనినదియు నగుమనోవికారము విప్రలంభశృంగారము. నిశ్చయజ్ఞానము లేక జీవితసందేహ మున్నచో రతిశోకముల రెండింటికిఁ బ్రాధాన్య ముండును గావున నారసము కరుణముకంటెను విప్రలంభముకంటెను విలక్షణమైన కరుణవిప్రలంభ మగును. ఇదియే కేవలకరుణ, కేవలవిప్రలంభ, కరుణవిప్రలంభముల స్వరూపము. ఇట్లుండఁగా నిష్టజనవిరహితరామవిలాపసంగతమై యంతర్నాటికామూలమున సీతారాముల పునస్సమాగమసంకలితమగునుత్తరరామచరితనాటకము నామూలచూడముగ నాశ్రయించిన ప్రధానరస మేది యని ప్రశ్నింప- రతియన నిష్టసమాగమాభిలాష కావునఁ దాదృశరతి రామునిశోకానుభవకాలమునందు లేదు గనుక ప్రధానరసము కేవలము కరుణ మని చెప్పుట కాని, పునస్సమాగమముచే నిట రతి యనుభవింపఁబడుచున్నది గాన కేవలవిప్రలంభశృంగార మని వచించుట గాని మిక్కిలి యసమంజసము. ఎందు కందురా- కేవల నరాకారమును, కేవల సింహాకారమును గాకుండ భగవంతుని యొకానొక ధర్మద్వయవిశిష్ట మగువిజాతీయాకృతిని గూర్చి నరుఁడని వ్యవహరించుటకుఁ గాని సింహమని వ్యవహరించుటకుఁ గాని వలనుపడక నరసింహాదిశబ్దములు మాత్రమే తాదృశధర్మద్వయవిశిష్టవిజాతీయభగవద్వ్యక్తి బోధకము లెట్లగునో అట్లే శోక, రతి, స్థాయికవిజాతీయరసాశ్రిత మగునీనాటకమునందలి ప్రధానరసము కేవలకరుణ మనిగాని, కేవలవిప్రలంభ మని గాని వ్యవహరించుటకు వీలుపడక యుభయస్థాయిక

మగు నొకవిజాతీయరస మనియే చెప్పవలయును. ఆవిజాతీయరస మెద్ది యన- పరిశేషాత్ కరుణవిప్రలంభాఖ్య మైనదియే యది యని వచింపక తీరదు. రసచంద్రికాకారునిమతము కూడ నిదియె. ఈరసచంద్రికాకారుని మతమును శ్రీపంతులువారు తమవ్యాసమున నాంగ్లానువాదముతో దృష్టాంతప్రదర్శన పురస్సరముగఁ జక్కఁగ వివరించిరి. కాని కేవలకరుణరసవాదు లగు పంతు లవారు, ఈమతమును గూర్చి యెట్టి గోష్ఠోద్ఘాటన మైనను సలుపరైరి. కాని కరుణవిప్రలంభములు రెండును బ్రధానములే కావున నొకదాని కొకటి యంగము కానేర దనిరి. కరుణవిప్రలంభవాదు లీ రెండింటికిని నుత్తరరామ చరితనాటకమునఁ బ్రత్యేకత నంగీకరింపక, ఉభయస్థాయిక మై కరుణ విప్ర లంభాఖ్య మగునొక్కరసమునకే ప్రాధాన్య మొప్పుకొనిరి. కావుననే శ్రీయుత రేవతీకాంతభట్టాచార్యులు, స్వకృతకల్పలతికాఖ్యగ్రంథమున నుత్తరరామచరితమును విపులముగ విమర్శించుచు నాయకాది సిద్ధాంతావసర మునఁ జివర కిట్లు నిగమన మొనర్చిరి. “ఈనాటకమునకు నాయకుఁడు రామచంద్రుఁడు. ధీరోదాత్తుఁడు. నాయిక సీతాదేవి స్వకీయ, ముగ్ధ. వీరలే ఆలంబన విభావములు. రమణీయవస్తుదర్శనాదు లుద్దీపన విభావములు. మోహావిలాపాదు లనుభావములు. విషాదాదులు వ్యభిచారిభావములు, రతి స్థాయీభావము, కరుణవిప్రలంభాఖ్య శృంగారరస మంగి, వీరాదు లంగరసములు. రీతి పాంచాలి, గుణము మాధుర్యాఖ్యము. ప్రస్తావన ప్రయోగాతిశయస్వరూపము. అని యిట్లు విప్రలంభవాదులుకూడ నుత్తరరామ చరితమునఁ గరుణమునకును విప్రలంభమునకును అంగాంగిభావము నంగీక రింపక యుండఁగా నివి యొకదాని కొకటి యంగము కానేర వని నుడువుచుఁ బంతులవా రేల పిష్టపేషణ మొనర్చిరో తెలియకున్నది.

మఱియు, ఆకాశవాణి పలికినపిదప సంగమప్రత్యాశచేత రతి పుట్టినం దున నాయాకాశవాణీభాషానంతరరసము శృంగార మనియుఁ దత్పూర్వాను భూతరసము కరుణ మనియు వచించు ప్రాచీనులమతమునం దీయస్వారస్యము కూడఁ గలదు. అదేదియన, ఉదాసీనపురుషమరణవిషయమునందు నుదాసీను రాలగు స్త్రీకి శోకము సంభవింపదు కావున నచ్చట మొదట నొకరతి నంగీక రింపవలయును. ఆకాశవాణీశ్రవణానంతర మొకరతి నంగీకరింపవలయును. ఇట్లుభయతః పుట్టుచుండెడు రతులవలన మధ్యవర్తి యగుశోకము, అస్థాయీ

ప్రాయాకృత మగుటచేఁ దన్నిబంధ మగుకరుణ మేయంశమందును బుట్టకపోవు ననునదియే. వెండియుఁ, బూర్వాపరవృత్తాంతాభిజ్ఞు లగు సామాజికులమనస్సులయందు శోకమిశ్రితరతిభావమే స్థాయియై యావిర్భవించును గనుక సర్వాంశమందును కరుణవిప్రలంభాఖ్యమగు నొక్కరసమునకే ప్రాధాన్య మంగీకరింప వలయు. ఈవిషయమునే శ్రీహరిదాససిద్ధాంతభట్టాచార్యులవారు సాహిత్యదర్పణములోని "కిం చాత్ర ఆకాశసరస్వతీభాషానంతరమేవ శృంగారః" అను మూలపఙ్క్తికి వ్యాఖ్యానమొనర్చుసందర్భమున వివరించుచు, "ఉత్తరరామచరితేపి అనయైవ రీత్యా కరుణవిప్రలంభః ప్రధానరస ఇతి బోద్ధవ్యం" అనిరి.

ఇఁకఁ బంతులవారు సౌలభ్యమునకై విషయమును మూఁడుభాగములుగ విభజించి చర్చించినయంశముల విమర్శింతము. అందులో మొదటియంశముభయవాదిసమ్మత మగుటంజేసి దాని నిట వివరింప నక్కఱలే దాయె. సీత జీవించియున్న దని కాని మృతినొందిన దని కాని నిశ్చయజ్ఞానము గాని దృఢప్రత్యయము గాని రామున కుండెనా లేదా యనునది ద్వితీయాంశము. ఈ యంశమును జర్చించునపుడే పంతులవారు నాటకములోని రామవిలాపవాక్యము లన్నింటిని ఆంధ్రానువాదసహితముగ నుదాహరణముగ నిచ్చి యుక్తితుదకు నేవిధమునఁ జూచినను రామునకు సీతామరణమునందు దృఢప్రత్యయ మున్న దని సహృదయులకుఁ దోఁపకమానదని నిలవిచ్చిరి. రామున కిట్టిదృఢప్రత్యయమే యున్నచో నతఁడు కేవలపామరమానవునివలె నట్లు విలపించియేయుండఁ డనుకారణముచే నాటకములోని రామవిలాపవాక్యముల కన్నిటికిని నసాంగత్య మేర్పడును. కనుక సీతామరణమునందు రామునికి దృఢసంభావన యున్న దనియే వచింపవలయుఁగాని దృఢప్రత్యయ మున్న దనరాదు. ఈయభిప్రాయముచేతనే కాఁబోలు శ్రీగురునాథవిద్యానిధిభట్టాచార్యులుగారు స్వవిరచితోత్తరరామచరితనాటకపీఠికలో "అత్ర కరుణవిప్రలంభాఖ్య ఏవ రసః ప్రధానం. సీతాయాః శరీరపరిహారస్య దృఢం సంభావనయా వికలీభూతస్య శ్రీరామచంద్రస్య దేవాదికరుణావశాత్ పునః మేలనసంభవాత్" అని యిట్లు స్వాశయమును స్పష్టపఱిచి తరువాత "అత్ర అభియుక్తాః లోకాంతరం గతవతీ" ఇత్యనేన నాయకస్య నాయికాయావా మరణస్య సత్యం భూతత్వ వ్యాఖ్యానే ప్రకృతే ప్రవాసాఖ్యో విప్రలంభభేదః నాయకేన నాయికయావా సంభావ్యమానత్వ వ్యాఖ్యానే కరుణవిప్రలంభ ఇతి వదంతి." అని లిఖించిరి. కావున రాము

నకు సీతామరణమందు దృఢప్రత్యయ మున్నదని చెప్పినను, దృఢసంభావన కలదని వచించినను నేదో యొక విప్రలంభభేదమే యగుటచే శుద్ధకరుణరసవాదులగు పంతులవారి కోరిక నెఱవేఱలే దని వ్రాయుటకు మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నాఁడ.

పంతులవారు రామునకు సీతాసమాగమప్రత్యాశ యుండెనా లేదా యనుమూఁడవయంశమును విమర్శించుసందర్భమున ని ట్లనిరి. " సీత జీవించి యున్న దనునిశ్చయజ్ఞానము గాని సందేహము గాని యొకవేళ రామున కున్న దనుకొన్నను దానిమూలమునఁ బ్రత్యాశ యున్న దని చెప్పనవకాశము లేదు. ఏలన సీత పవిత్రచరిత్ర యని యెఱింగియుండియు లోకు లామెపై నారోపించిన దోషమునుబట్టి లోకానురంజనమే పరమధర్మ మని యెంచి ప్రాణసమానురాలైన యామెను విడిచిపెట్టిన రాముఁడు తిరిగి యాభార్యను దీసికొని వచ్చి యామెతో సంసారము సేయఁదలంచు నని యూహించుట కవకాశము లేదు. అట్టితలం పేమాత్రము రామున కున్నను ధీరోదాత్తుఁడు కాకపోవలసి వచ్చును. అట్టితలంపే రామున కున్నచో నశ్వమేధసంకల్పకాలమునం దామెను దెచ్చుటకై యత్నము చేసియుండును. అట్లుచేయక సీతాప్రతికృతితోఁ గూడి యాగ మొనర్చెను.'' అని. ప్రత్యాశ యున్నదని చెప్పుట కవకాశమే లేదఁట. సీతామరణ విషయమునందు సంభావన గల రామునకుఁ బ్రత్యాశయుండినను నుండవచ్చు నని యెందు కనఁగూడదు ? లోకానురంజనార్థమై యామెను విడిచిపెట్టిన రాముఁడు తిరిగి యామెతో సంసారము చేయకపోవచ్చును గాని సంసారము చేయఁదలంపకుండు టెట్లు ? ఇట్టి తలం పున్నమాత్రనే రాముఁడు ధీరోదాత్తుఁడు కాకపోవునఁట. అట్టిరాముఁ డామెకొఱ కంతగా నేలవిలపించెనో, ఇదియాతని ధీరోదాత్తత్వమునకు భంజకము కాదా ? మరణమునందు దృఢసంభావన యుండుటచేతనే యాగసంకల్పకాలమునం దామెను దెచ్చుకొనకపోయియుండవచ్చును కావున నిప్పట్టునఁ బంతులవారివాద మాపాతరమణీయ మనకతప్పదు.

మఱియుఁ బంతులవారు శోకవాదము విప్రలంభవాదుల కసమాధేయ మని యెంచి యిట్లు నుడివిరి. మృతినొందినభార్యకుఁ బ్రతికృతి చేయించి యదియే సహధర్మచారిణిగా యజ్ఞ మొనరించుట ధర్మశాస్త్రవిరుద్ధము కావున సువర్ణవికార మగు సీతాప్రతికృతితో నశ్వమేధము చేయఁబూనిన రామునకు

సీతాజీవితత్వనిశ్చయ మున్న దనకతప్పదు. దీనికిఁ బ్రమాణముగా "యస్య భార్యా విదూరస్థా పతితా దూషితాపివా అనిచ్ఛుః ప్రతికూలా వా తస్య ప్రతికృతౌ క్రియా" అనుశ్లోక ముదాహరింపఁబడినది. సీత జీవించియున్న దనుకొన్నను నీధర్మశాస్త్రవాక్యమున కిచ్చుటఁ బ్రవృత్తి యెట్లో విప్రలంభవాదులు చెప్పవలసియున్నది." అని రామునకు సీతామరణమునందు దృఢప్రత్యయము లేనందున ధర్మశాస్త్రోక్తరీత్యా ఆమెప్రతికృతిని జేయించుటలో నాక్షేపమేమియు లేదు. ఇఁక జీవించియుండిన నేల రక్షింపరా దన్నచో లోకానురంజనార్థమై త్యజింపఁబడిన సీత సమీపస్థ యయ్యు దూరస్థయే యగుచున్నది. కావున నిట్లు దూరస్థ యైనసీతకుఁ బ్రతికృతి చేయించి రామచంద్రుఁడు ధర్మశాస్త్రసరణిని, జనానురంజనమార్గమును నతిక్రమింపక నడిచెను. ఇదియే విప్రలంభవాదుల సమాధానము.

ఇట్లు విమర్శించుకొలఁదియుఁ గరుణవిప్రలంభవాదుల వాదమునకు నవ్యాహతశక్తి గల్గుచుండ నుత్తరరామచరితనాటకమునందుఁ బ్రధానరసము కేవలము కరుణ మనివచించుట సాహస మగునో కాదో సహృదయులే నిర్ణయింతురుగాక.

ఆంధ్రవ్యాకరణముల ధోరణి.

ఎండమూరి వేంకటరమణగారు, బి. ఏ. కాకినాడ.

మానవప్రపంచమునఁ బరస్పరభావ వ్యక్తీకరణసాధనము భాష. అట్టి భాష జనస్థలభేదంబులఁ బట్టి యనంతస్వరూపంబులు దాల్చియున్నది. అందుఁ గొన్ని కేవలవాగ్రూపంబులుగను, గొన్ని వాగ్లిఖితరూపంబులుగను విలసిల్లుచున్నవి. రెండవతరగతికిఁ జెందినభాషలలో నాంధ్రభాషయొకటి. ఇదిసంస్కృతప్రాకృతభాషలనుండి జన్మించి, తమిళాదిదేశభాషలకంటె నవీనమయ్యు "దేశభాషలందుఁ దెనుఁగు లెస్స" యని ప్రాచ్యులచేఁ గీర్తింపఁబడుటయే కాక పాశ్చాత్యులచేఁ గూడ "Italian of the East" అని ప్రసంశ నందినది. ఇట్టిమనభాషనుఁ బ్రథమాచార్యుఁ డగునన్నయభట్టు కాలమునుండి నేఁటి దనుక శబ్దానుశాసనములు రచింపఁబడుచు వచ్చినను నాంధ్రభాషలో నాంధ్రభాషకు సమగ్రమైన వ్యాకరణము లే దని యే చెప్పవచ్చును. ప్రస్తుతము మనవ్యాకర్త లీకొఱఁతఁ దీర్చుటకు బదులు తమ యనన్యశేముషీసంపత్తులను ఫలరహితము లగు వృథావివాదములకు వెచ్చించుట విచారకరము. నన్నయ మొదలు నేఁటిపర్యంతమును గలవ్యాకరణాభివృద్ధిని సూక్ష్మముగఁ దెల్పి, ప్రస్తుతాంధ్రవ్యాకరణప్రపంచమునఁ గలభిన్నమతముల నందందుఁ బొందుపఱిచి తన్మతయాథార్థ్యమును వివరించుటయే ప్రస్తుతవ్యాసోద్దేశము.

వ్యాకరణావశ్యకత:— లిఖితస్వరూపముగలప్రతిభాషయందును 'విశ్వశ్రేయంబు' లగుకావ్యంబులు రాజిల్లుచుండును. తత్కావ్యభాష కెల్ల నియమం బావశ్యకంబు. తన్నియమవివరణమే వ్యాకరణము. కావున ప్రతిజీవద్భాషకును వ్యాకరణం బావశ్యకంబు. నియమాతీతుల మనుకొను నియమవిహీనుల మాట యటుంచి యెల్లబుధలోకమునకును వ్యాకరణం బావశ్యకంబు.

ఆంధ్రశబ్దచింతామణి:—వ్యాకరణశాస్త్రమున నాంధ్రభాషకు నన్నయభట్టు ప్రథమాచార్యుఁడుగను నన్నయార్య రచితాంధ్రశబ్దచింతామణియే తెలుఁగుబాసకుఁ బ్రథమవ్యాకరణముగను గన్పట్టుచున్నది. ఇది సంస్కృతభాషయందు రచియింపఁబడి, యైదుపరిచ్ఛేదములలో నొప్పుచున్నది. ఇందలి సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదమున భాషోత్పత్తి,వర్ణనిర్ణయము, పూర్ణార్ధానుస్వారవిషయము,

అంతస్థాక్షరలఘువ్వలఘునిర్ణయము, వ్యాకరణపారిభాషికాఖ్యావివరణము, చతుర్విధభాషానిర్వచనమును గలవు. సంధిపరిచ్ఛేదమున నచ్సంధులును, ద్రుతసంధులును, విసర్గామ్రేడితానామాదిశబ్దసంధులును, గర్మధారయసమాససంధులును మాత్రము సూక్ష్మముగఁ జెప్పినాఁడు. అజన్తపరిచ్ఛేదమున నాంధ్రవిభక్తులును నజన్తసంస్కృతశబ్దాంధ్రీకరణప్రకారమును దెల్పి, యాంధ్రశబ్దములకు లింగవచనవిభక్త్యనుశాసన మొనర్చి హలన్తపరిచ్ఛేదమున గుణవదగుణవచ్ఛబ్దములకును యుష్మదస్మచ్ఛబ్దములకును నాంధ్రరూపవిశేషములను బహ్వేకవచనవిభక్తిప్రత్యయములను దెల్పి, యాంధ్రభాషాపరిదృశ్యమానసమాసములను బేర్కొని వానిని ముగించినాఁడు. క్రియాపరిచ్ఛేదమునం దుపకృతిపరిణతిసంవృతిభేదంబులగు త్రివిధక్రియలవివేకమును, దత్సమక్రియాభూతతద్ధర్మభవిష్యద్వర్తమానార్థకప్రత్యయములను వివరించి, క్రియాబహ్వేకవచనరూపంబులు దెల్పి, క్త్వా, ప్రశ్నా, కర్మణి, వ్యతిరేక ప్రార్థనానంతర్యార్థకరూపముల విధం బెఱింగించి, తత్సమక్రియలకువలెనే దేశ్యక్రియలకుఁ గూడ నత్వాదికార్యములగు నని తెల్పి, "పర్యాప్తో మత్కృతేతు సజ్జితః" అని సిద్ధాంతీకరించి యాతఁ డీగ్రంథము సమాప్త మొందించెను. ఇది భాషానుశాసనము కాఁగల్గినను కేవలసూత్రప్రాయమును లక్ష్యవిహీనము నగుటచే నాంధ్రభాషాకోవిదునకుఁ దక్క భాషావిద్యార్థి కంతగా నుపకరింపదు.

అథర్వణకారికావళి:--ఆంధ్రశబ్దచింతామణి సమగ్రమైన వ్యాకరణము కా దని యెల్లరకునుఁ దెలిసినవిషయమే. కావునఁ దల్లోపమును నివారింపం బూని యథర్వణాచార్యుఁడు నన్నయభట్టీయమందుఁ జెప్పఁబడని విశేషాంశములను, దనవ్యాకరణమునఁ జెప్పి నాఁటికిఁ గల భాషాస్వరూపమునుఁ బూర్తిగ వివరించెను. అందువలననే యాతఁడు దనకారికల కాదియందు-

> "శ్రుతేఽపశబ్దే స్వోక్తౌచ ప్రమాదా త్పాణినిం స్మరేత్
> అథవా ఫణినా మీశం చింతయే ద్బహుశో బుధః
> ప్రాకృతే షడ్విధేచాపి వాల్మీకిం వా మహేశ్వరం
> ధ్యాయే దత్రతు* మామేవ స్మరే త్పండితసత్తమః"

అని చెప్పుటచే నాంధ్రభాషయం దపశబ్దము భ్రాంతివలన వినఁబడి

* ఇచ్చట-తు శబ్దమువలన నన్నయభట్టునుఁ గూడ స్మరింపవలయుననుట. (కవిజనమండనటీక.)

నప్పుడు నన్నయభట్టును దన్నును స్మరింపవలయు నని చెప్పినాఁడు. దీనివలననే యాంధ్రభాషకు నన్నయభట్టు ప్రథమాచార్యుఁ డనియు నథర్వణుఁడు ద్వితీయాచార్యుఁ డనియుఁ బ్రసిద్ధిగలదు. అంతియగాక నన్నయభట్టీయమును దన కారికలచేఁ బూర్తి సేయుటకుఁ గాఁబోలు నథర్వణుఁడు దనకారికలనుగూడ సంజ్ఞాసంధ్యజన్తహలన్తక్రియా పరిచ్ఛేదములుగా విభజించియున్నాఁడు. నన్నయభట్టాంధ్రశబ్దచింతామణియందుఁ దనకంటెఁ బూర్వలాక్షణికుఁ డగుకవిభల్లటునిఁగూర్చి ప్రసంగించినట్లే, యథర్వణుఁడు గూడఁ దనకాలమునాఁటికిఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన హరిశ్చంగారభూషణాదిలాక్షణికులఁ బేర్కొని తన్మతముల నచ్చటచ్చట వివరించియున్నాఁడు. మఱియు నీతఁడు—

"నివారణాయ తస్యైవ ప్రవృత్తి ర్విదుషా మభూత్
తదర్థమేవహి వయం భూయసా ప్రయతామహే."

అని చెప్పుటచే నన్నయాదుల యనుశాసనము లతిక్రమించి నాఁటి కాలమునఁ గొన్ని గ్రామ్యప్రయోగములు దొరలుచుండె ననియు నందువలనఁ దాను, సాధువు లగువిశేషప్రయోగములను వివరించి, భాషను సమగ్రముగా శాసించుటకు నీవ్యాకరణము రచించె ననియుఁ దోఁచుచున్నది. దానంజేసియే తాను మున్నొకవ్యాకరణము (త్రిలింగశబ్దానుశాసనము) రచించినను విశేషప్రయోగములనుఁ దెల్పుటకు దీనిరచించె నని తేటపడుచుండుటచేతను, క్షేమేంద్రాదులగు నితరభాషాలాక్షణికులును నొక్కొక్కలక్షణగ్రంథము రచించి యంతటఁ దృప్తినందక, వేఱె విశేషవిషయములను వివరించి ప్రత్యేకలక్షణగ్రంథంబులు రచించు నాచార ముండుటచేతను, నథర్వణుఁడు త్రిలింగశబ్దానుశాసనము రచించియు మరల నీకారికావళి నేల రచించె నను కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగముగారి యుక్తి సహేతుకము కాదేమో యని తోఁచుచున్నది. అథర్వణుఁడాంధ్రశబ్దచింతామణిలోనివిశేషములుచాలవ్రాసినను, నచ్చటచ్చట నందులోఁ గలవిషయములను ముచ్చటించియున్నాఁడు. కావున, "నాంధ్రశబ్దచింతామణిలోని లక్షణవిశేషములు మాత్రమే యథర్వణకారికలలో నగపడుచున్న" వను మ॥ రా॥ శ్రీ వజ్ఝల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారివ్రాఁత "ప్రమాదోధీమతామపి'' యన్నట్లు ప్రమాదజనితము కావచ్చును. దీని కుదాహరణముగా, "ఇచ్ఛ విభక్త్యన్తిమస్య" అను నాంధ్రశబ్ద చింతామణిలోని సూత్రమే, యథర్వణుఁడు "బసిచేతయోః తథా తోడవిభక్త్యోచ సమాసే కవి

సమ్మతే” యని చెప్పినాఁడు. నన్నయ విడిచినట్టియు, నథర్వణుఁడు పూర్తి గావించినట్టియు విషయముల నొకటి రెండు స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ జూపి, యీతని ప్రసక్తి నుండి విరమించెదను. సంధిపరిచ్ఛేదమున నాంధ్రశబ్దచింతామణి లోని “లోపో నమ ఆడకే విసర్గస్య” యను సూత్రమునకు నోత్వాగమము గూడ, గలిపి వికృతివివేకకారుఁడు “నమశ్శబ్దవిసర్గస్య లోప ఓత్వమ పీష్యతే” యని పూర్తిఁ గావించినాఁడు. ఆ శబ్దచింతామణిలోని “నవికృతిశబ్దా త్పరత స్సంస్కృతికానాం భవన్తి గసడదవాః” అను సూత్రమును విశేషించి, “వికృతిః పరుషాశ్చ స్యుస్స్యుస్త ఆద్యపదాదిగాః నవో గసదడాస్సేఽపి పరుషాః ప్రథ మా హితాత్” అని తాను విపులముగా వెల్లడించినాఁడు.

ఆంధ్రభాషాభూషణము:—ఇది యభినవదండియనిపేరుగాంచిన “వివిధ కళానిపుణు” డగుకేతన రచితము. ఆంధ్రభాషకు నాంధ్రభాషలో వ్యాకరణము వ్రాసిన ప్రథమవైయాకరణుఁ డితఁడే. కావున నీతనికృతి యెంతయుఁ బ్రశంస నీయము. “మున్నుఁ దెనుఁగునకు లక్షణ మెన్నఁడు నెవ్వరునుఁ జెప్ప రేఁజె ప్పెద” నని చెప్పికొనుటలో నాంధ్రభాషలో మున్నెవ్వరునుఁ జెప్పియుండ లేదనియే కేతన యభిప్రాయ మని తెల్లమగుచున్నది.

“తత్సమంబునాఁగఁ దద్భవం బన నచ్చ, తెనుఁగునాఁగ మఱియుదేశ్య మనఁగ,
గ్రామ్యభాషనాఁగఁ గల వైదుతెలుఁగులు”

అని చెప్పుటచే నన్నయగారి “తజ్జా సమాచ దేశ్యా గ్రామ్యా చేయం చతుర్విధా భవతి ప్రకృతిద్వయజా తజ్జా తుల్యాతు సమా ప్రవాహినీ దేశ్యా” అనుసూత్రము మాఱి, దేశ్యభాష ద్వివిధముగా వివరింపఁబడెను. దీనికిఁ గార ణము నాఁటి కచ్చతెనుఁగుపలుకుల వాడుక యధికమై యుండనోపు. కేతన సంస్కృతభాషాప్రయోగమునందే గాక రచనాప్రణాళికయందుఁ గూడ నన్న యాదుల పద్ధతినుండి భేదము కలిగియున్నాఁడు. ఈఁడు, గాఁడు, ఆడు, అరి, యనుప్రత్యయముల,నమి,యిమి, తన, మను వర్ణకములను, దింట, కంట, యను కృత్తుల నాంధ్రవ్యాకరణమునందు వివరించిన ప్రథమవ్యాకర్త యితఁడే. ఇంతి యగాక పెడతలమొదలగు నుదాహరణములతో నవ్యయీభావసమాసము నాంధ్రవ్యాకరణమం దితఁడే మొదటఁ జేర్చెను. ఈవిషయము నాంధ్రకౌ ముదీకారుఁడు విశేషముగాఁ జర్చించియున్నాఁడు. మఱియు,

“క. ఇనపై నుండునకారం, బునుపై వాఁడనుపదంబు మొదలివకారం

బును జడ్డనకారం బగుc, గనినాc డభిమతము లోలిc గన్నాcడనcగన్"
అనుపద్యమునందు వివరించిన తెలుఁగునc గన్నాcడు, విన్నాcడు, మొదలగుపదములకు సాధుత్వము నితcడే మొదట నిరూపించెను. ఇన్నివిధములc గేతనయాంధ్రవ్యాకరణలోకమున కమూల్యమైన సాయముం బొనర్చినవాc డనుట కేసందియమును లేదు.

కావ్యాలంకారచూడామణి:—విన్నకోట పెద్దనకవికూడc దనకావ్యాలంకారచూడామణియందు నాంధ్రవ్యాకరణముంగూర్చియొకయుల్లాసము రచించినాcడు. ఇది యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచేc బ్రకటింపcబడినది. ఇదియుc గొంచె మించుమించుగ నాంధ్రభాషాభూషణమువలెనే రచింపcబడి, దానిపైc గొన్ని విశేషములను దెల్పుచున్నది.

"క. ధర శ్రీపర్వతకాళే, శ్వరదాక్షారామసంజ్ఞ వఱలు త్రిలింగా
కర మగుట నంధ్రదేశం, బరుదారc ద్రిలింగదేశ మనc జనుc గృతులన్.
గీ. తత్త్రిలింగపదము తద్భవంబగుటచేc
దెలుcగు దేశమనcగc దేటపడియె
వెనుకc దెనుcగుదేశమును నంధ్రు గొంద ఱ
ప్యాసపంచగతులc బరcగుచుండు" ననుటచే నాంధ్రదేశ విస్తారమును

మొదట నీతcడే నిర్వచించినట్లు గన్పట్టుచున్నది. తనకాలమునాcటికి శుద్ధాంధ్రకావ్యములు లేమింజేసి తత్సమమునకు లక్షణముcజెప్పి 'తద్విహీనకావ్యతతియు లే'ద ని చెప్పెను గాని, తదనంతరలాక్షణికాగ్రగణ్యుc డైన కూచిమంచి తిమ్మకవి తనకు నచ్చతెనుcగునందుc గలయభిరుచిని వెల్లడించుచు ననేక గ్రంథములు రచించి, కేవల మచ్చతెనుcగు బాసతోcగూడ రసవత్కావ్యములు రచింపవచ్చు నని చాటి భావికవులకు మార్గదర్శియయ్యెను. సీసమాలికయం దాంధ్రకౌముది రచించిన వ్యాకర్తకూడ, నైమతమునే యంగీకరించుచున్నాcడు. తన యలంకారశాస్త్రమునకు సమగ్రతc దెచ్చుటకై పెద్దన యీయుల్లాసము రచించుటచేc గావ్యపరిభాషకుc గావలసినముఖ్యమయిన విషయములను మాత్రమే సూక్ష్మముగ వివరించినను నేcటివఱకు వివాదాంశము లైన విషయము లొకటిరెం డితcడు స్పష్టపఱిచినాcడు.

"క. చేరునకారాంతములను, కారము దెనిcగించుచోటc గఠినాత్ముcడనన్
దారుణకర్ముc డనంగను, మేరుమహాధన్వుcడనమృతధాముcడనన్."

అను పద్యమువలన "విశ్వకర్మునికూఁతు విశదలావణ్యసముజ్జ్వలఁజేకొని మూరిబోయి" యను పద్యమున "విశ్వకర్మునికూఁతు" నను శబ్దము సాధువగుచుండఁగా, "విశ్వకర్మకుఁ గూఁతు" నని సవరించుటకుఁ బ్రయత్నించిన గుప్తార్థప్రకాశికాకారుల మత మనూహ్యంబు.

అప్పకవీయము:—వీరియనంతరము వ్యాకరణగ్రంథంబును వ్రాయఁదలపెట్టినవాఁ డప్పకవి. సంస్కృతమున నాగనుశాసనుఁడు రచించిన సంజ్ఞా, సంధి, తత్సమ, దేశ్య, క్రియాపరిచ్ఛేదములెదునుఁ దెలుఁగున విస్తరించి భాషావర్ణ, వళిప్రాస, పద్య, సంధి, తత్సమ, దేశ్య, క్రియాపరిచ్ఛేదనామముల నెనిమిదియాశ్వాసములుగా, నెలకూచి బాలసరస్వతి సకలభాషామహోపాధ్యాయప్రణీతాంధ్రవ్యాఖ్యానగ్రంథం బాధారంబుగాఁ గూర్పఁ దలఁచి యం దైదాశ్వాసములు మాత్రమే రచింపఁగల్గెను. కాని యాతఁడు రచించిన పంచాశ్వాసంబులగ్రంథంబును నొకఛందోగ్రంథముగాఁ గన్పట్టును గాని యంతగా వ్యాకరణగ్రంథముగాఁ గానరాదు. కాని యాంధ్రీకరించినంతవఱకు నప్పకవి చాలవిపులముగా నర్థనివృత్తి చేసి, బహుళలక్ష్యము లొసంగి, "సారభాషకు శబ్దశాస్త్రంబు పగిదిఁ దెలుఁగున కావశ్యకం బిది" యను తనమాటఁ జాలవఱకుఁ జెల్లించుకొనెను. మఱియు నీతఁడు తనగ్రంథంబున లఘ్వలఘురేఫవిషయము బహువిపులముగాను, సలక్ష్యముగాను వివరించి—

"అనయో స్సంగతిం యస్తు కరోతి కవితాకృతౌ
అస్య అత్యంత దోషత్వా త్సుష్టువి స్సహి కథ్యతే"

అను నథర్వణుని మతమును స్థాపించినాఁడు. కాని యప్పకవి యాంధ్రశబ్దచింతామణి నాంధ్రీకరింపఁ బూనియుఁ దద్గతమైన "ఉద్వస్త్వరః" యను సూత్రమును మఱచి రేఫశ్లిష్టమున కుదాహరణము నిచ్చుచు—"రేఫశ్లిష్టమునకు నాదిపర్వమునందు,

ఉ. క్షత్రియవంశ్యులై ధరణిఁ గావఁగఁ బుట్టినవారు బ్రాహ్మణ
క్షత్రియవైశ్యశూద్రు లనఁగాఁ దగునాలుగుజాతులన్ స్వచా
రిత్రము దప్పకుండఁగఁ బరిక్షితుఁ గాచినయట్లు రాముమాం
ధాతృరఘుక్షితీశులు పుడుదంబునఁ గాచిరె యేయుగంబునన్."

మాంధాతృశబ్దము ఋకారాంతము గనుకఁ దకారముక్రింద నున్నది వట్రుసుడి గాని వ్రారవడి కా" దని తప్పుటడుగు వైచినాఁడు. ఇట్టి దొసఁగు లొక

టిరెం డున్నను నాంధ్రభాషాప్రపంచమున నప్పకవి నిరంకుశరాజ్యాధిపత్యమున కేలోటు నుండఁబో దనుట నిర్వివాదాంశమే. అప్పకవీయ మాంధ్రశబ్దచింతామణికిఁ గేవలాంధ్రీకరణము కాక యొకవిపుల మైనఛందోగ్రంథరాజ మైన నప్పకవి యది తదాంధ్రీకరణ మను భావము స్ఫుటమగురీతిఁ దద్గ్రంథమునకు నాంధ్రశబ్దచింతామణి యనియే నామకరణము చేసినాఁడు.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము:—అప్పకవితరువాత పేరెన్నికఁగన్న వ్యాకర్త కూచిమంచి తిమ్మకవి. ఆధునికకవిసార్వభౌముఁ డనిపేరుగాంచిన యీతఁడు సర్వలక్షణసారసంగ్రహమను లక్షణగ్రంథమును మూఁడాశ్వాసములుగా రచించెను. ఇందుఁ గేవలవ్యాకరణవిషయమేగాక యప్పకవీయమునందు వలె ఛందోవిషయముగూడ వివరింపఁబడినది. మఱియు నప్పకవివలెనే యీతఁడును దన నాఁటికిఁ గలగ్రంథముల నెల్లఁ బరిశీలించి మహాకవిప్రయుక్తము లైనకొన్ని శబ్దముల సాధుత్వమును నిరూపించి కేతనాదులు చెప్పని విషయములనుఁ గూడఁ దనగ్రంథమునం దుదాహరించి యున్నాఁడు. అకడ యీకడ నను మాటలకు నాడ, నీడ ననురూపంబులు గ్రామ్యరూపంబు లని తెల్పుచు మహాభారతాదులనుండి యుదాహరించెను. ఉ. చనియె, గనియె, గొనియె, చనె, గొనె, గనె నని చెప్పఁగూడ దని పల్కిన సూత్రదండిమతమునకు వ్యతిరేకముగా—

క. వనకన్యకయఁట నేనఁట, వనమున గాంధర్వమున వివాహంబఁట నం
దనుఁ "గనె"నఁట మఱచితి నఁట, వినఁగూడునె యిట్టిభంగి విపరీతోక్తుల్.

అని భారతమునందలి యాదిపర్వము* నుండి యుదాహరించి, తత్ప్రయోగములు గలవని నిశ్చయించెను. అంతియకాక రేఫఱకారవిషయమునఁ గూడ నీతఁ డప్పకవిమతమును విడిచి,

గీ. అరయ గురురేఫ హల్లుతోఁ బెరసినపుడు
ప్రాసముల మిశ్రమములు రేఫములతోడఁ
గలిసి యుండును సుకవిపుంగవులకృతుల"

అని వివరించి, మహాకవియగు బమ్మెర పోతన, రేఫఱకారభేద మెఱుఁగఁ డనుట హుళక్కి యనియు, నతఁడు "సకలాంధ్రలక్షణచక్రవర్తి" యనియుఁ జాటి చెప్పెను. మఱియు నీతఁడీవిషయమునే పరిశీలించుచు, "నాన్యేషాం వైధర్మ్యం

* ఇది యేభారతాదిపర్వములోను లేదు. పినవీరన్న శృంగారశాకుంతలములోనిది. ప. అ.

లఘ్వలఘూనాం రయోస్తు నిత్యంస్యా” త్తను సూత్రమునకుఁ డీక వ్రాసి, రేఫఱ కారములు కలుపరా దని చెప్పిన యెలకూచి బాలసరస్వతియే చంద్రికాపరి ణయమందు, “తెక్కలమాటున న్నను ఘరించి లభింపుము కీర్తిపుణ్యముల్” అని తన్నత్రి నెఱపె నని తెల్పి, యిటువలెనె మహాకవులకును రేఫఱ కారములపట్ల పరిశీలన లేకపోయిన” దని నిరూపించెను.

బాలవ్యాకరణము, హరికారికలు:—కూచిమంచి తిమ్మకవి యనంతర మాంధ్రవ్యాకరణ గగనమునకు సూర్యసన్నిభుఁ డగుపరవస్తు చిన్నయసూరినిఁ గూర్చి ప్రసంగింపవలసియున్నది. ఆంధ్ర భాషకు నాంధ్ర భాషలో వచనమందు వ్యాకరణము వ్రాసి, లోకోపకారి యైన ప్రథమవై యాకరణుఁ డితఁడే. ఈ వ్యాకరణమును రచించుటకుఁ గారణము చదువరుల కాంధ్రవచనరచన సేయుఁ గౌశలము గల్గుటకే యని గ్రంథకర్తయే పీఠికయందుఁ దెల్పియు న్నాఁడు. అందువలననే వచనరచనాభిమాని యైనచిన్నయసూరి, తనకుఁ బద్య కావ్యములు రచింపఁగల సామర్థ్య ముండియు, నాంధ్రవచనభారతికి శిరో మణి యనఁదగిన నీతిచంద్రికను వచనమున రచించి భాషకు వన్నె దెచ్చెను. ఆంధ్ర భాషలో నాంధ్ర భాషకు సమగ్రమైన వ్యాకరణము లేనిదశలోఁ దల్లో పము చాలవఱకు దీర్పఁగలిగిన యీయన సత్కృతి యెంతయు సత్కృతి నందఁ దగియున్నది. ఆంధ్ర భాషలో బాలవ్యాకరణమునకుఁ గలప్రాముఖ్యతను దదవ్వ పులవ్యాప్తియే వివరించుచున్నది. ఈతఁడు పూర్వకవులగ్రంథంబు లెల్లఁ బరి కించి విమర్శించి, యీవ్యాకరణము వ్రాయుటచే నీయొక్క వ్యాకరణమును జదివినంతమాత్రమునఁ జాలవఱకు నాంధ్రశబ్దలక్షణజ్ఞానము కల్గుచున్నది. ఆధునికుఁ డగుటచేతను మఱి యితరాసంగతహేతువులచేతను సూరిగారియెడ నీసు వహించిన పండితు లీయన కీవ్యాకరణరచనమందు స్వతంత్రత లేదనియుఁ దత్సమకాలికుఁ డగు శిష్టు కృష్ణమూర్తికవిచే రచితము లని వాడుకయందున్న హరికారికల కివి కేవ లాంధ్రీకరణము లనియుఁ బల్కి యీతనికి గ్రంథచౌర్యదో షము నారోపించుటయు నీవ్యాకరణగ్రంథాధిక్యతనే వేనోళ్ళఁ దెల్పుచున్నది. మఱికొందఱు విద్వాంసు లీవ్యాకరణమును బూర్తిగఁ జదువకయో చదివి పరిశీలింపకయో, నిర్దుష్టబాలవ్యాకరణసూత్రములలోఁగొన్నింటియెడ దోష ము లారోపించుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. ఈవిషయమాంధ్ర భాషానుశా సనము గుఱించి ప్రసంగించునపుడు కొంచె ముదాహరించెదను.

హారికారికల ప్రసక్తి యథర్వణకారికావళికంటె ముందుగాఁ దేవలసియున్నను దాని నిచ్చటఁ దెచ్చుటకుఁ గారణము హారికారికలకును దానికినిఁ గల్పింపం బడిన సంబంధమే యని తెల్పుచున్నాను. హారికారికలు శిష్టు కృష్ణమూర్తికవిప్రణీతము లనియు, బాలవ్యాకరణకారుఁడు వానిని గాంచి, దొంగిలి, బాలవ్యాకరణస్వరూపమున నాంధ్రమునఁ బ్రకటించె ననియుఁ బ్రతీతి కలదు. అసత్యమగు చిన్నయసూరిచౌర్యప్రతీతి మాట యటుంచి, హారికారికలు, పరిశీలింపఁగా, శిష్టు కృష్ణమూర్తికవిరచితములు గా వని తేటపడుచున్నది. హారికారిక లథర్వణునికంటెఁ బూర్వుఁడును, నతనిచేఁ బేర్కొనఁబడిన వాఁడు నగు "హారి" యనువానిచే రచింపఁబడినవి. ఈతఁ డథర్వణుని కాలమునాఁటికే ప్రసిద్ధుఁడై యుండనోపు. దానఁజేసి యే యథర్వణుఁ డీతనిమతముం బెక్కుమాఱు లుదాహరించియు, దానితోఁ గొన్నియెడల నంగీకరించియు నున్నాఁడు. అథర్వణకారికావళియం దుదాహృతమైన హారిమతమునకు సరియైన సూత్రములు హారికారికలలోఁ గన్పట్టుచుండుటచేఁ బైవిషయము నిర్ధారణ యగుచున్నది. దీనికై యొకటి రెం డుదాహరణము లిచ్చెదను. "గ్రామ్యాపి గ్రాహ్యతాం యాతి య ద్యార్యవ్యవహారభా" క్కను హారికారికనే యథర్వణుఁడు "అప్రయుక్త దోషస్తు నవిరుద్ధో హారేర్మతే" యని వివరించినాఁడు. మఱియు సంధిపరిచ్ఛేదమున "ద్వంద్వే పదోపస్థానాం పరుషాణాం భవంత్యమీ" అను హారికారిక మనస్సులో నుంచుకొనియే యథర్వణుఁడు "స్యుర్భిన్నా దేవతస్మాత్తే వినా ద్వంద్వం హారేర్మతే" యని తెల్పినాఁడు. మఱియు వికృతివివేకకారుఁడు- విశేషవిషయవివరణార్థమై వ్రాసిన తనవ్యాకరణమునం దుదాహరించిన విశేషవిషయములు కొన్ని హారికృతవ్యాకరణమునుండియుదాహరించుటచే నీవ్యాకరణము సమగ్రగ్రంథము గానే యుండనోపు. అథర్వణుఁడు పేర్కొనిన హారి, వాక్యపదీయకారుఁ డగుభర్తృహరి యని యొకప్రవాదము గలదు. కాని, సంస్కృతప్రాకృతములందు లేని ద్వంద్వసమాసమందలి గసడదవాదేశమును గూర్చి ప్రసంగించుచు "స్యుర్భిన్నా దేవతస్మాత్తే వినా ద్వంద్వే హారేర్మతే" యని చెప్పుటచే, నీహారి యొకయాంధ్రవ్యాకరణకారుఁ డనియు, వాక్యపదీయకారుఁ డగుభర్తృహరి కాఁడనియు నిశ్చయ మగుచున్నది. శిష్టుకృష్ణమూర్తికవియే యీకారికలను రచించినచో సంస్కృతాంధ్రలాక్షణికుల సాంప్రదాయముల ననుసరించి కృష్ణకారిక లనియే నామకరణము సేయును గాని, హారి

కారిక లని పేరుపెట్టఁడు. అదియుఁగాక, హరికారికల కాద్యంతములందు రెండు చోట్లను దాను వృత్తి వ్రాయుచున్నట్లే చెప్పినాఁడు గాని, తాను వానిని రచించినట్లు చెప్పియుండలేదు. కావున హరికారికలు శిష్టు కృష్ణమూర్తికవిరచితములు గావని నిర్ధారణ యగుచున్నది. కాని యతఁడు నలుగడలఁ జెదరియున్న తత్సూత్రముల నెల్ల సమకూర్చి, వానికి వృత్తి వ్రాసి 'యాంధ్రభాషా యోషకగణ్యాసేవ' యొనర్చినాఁ డనుట కేసందియమును లేదు. నన్నయాదుల గ్రంథములనుండి సహాయము గొన్నటులనే యీహరికృతవ్యాకరణమునుండి కూడఁ గొంతసాయముఁ జిన్నయసూరి పొందినఁ బొందియుండవచ్చును. అంతమాత్రమున నతనిరచనాస్వతంత్రతకేకొఱఁతయు నుండఁబోదనుట నిర్వివాదాంశము.

(త్రిలింగలక్షణశేషము) ప్రౌఢవ్యాకరణము:—ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి నథర్వణకారికల కెట్టిసంబంధ మున్నదో బాలవ్యాకరణ ప్రౌఢవ్యాకరణముల కట్టిసంబంధము గలదు. ఆంధ్రభాషకు 36 వర్ణములను నన్నయాది చిన్నయసూరిపర్యంతము గల నిర్ణయమును మార్చి నలుబదైదువర్ణము లని యీగ్రంథకర్త తేల్చెను. బాలవ్యాకరణమునందుఁ జెప్పఁబడని విశేషము లిందు వివరింపఁబడినవి. దీని కొకయుదాహరణము:—క్త్వార్థకంబైన యిత్తునకు సంధిలే దను బాలవ్యాకరణసూత్రమును విశేషించి, "ఇప్రత్యయాంతావ్యయంబునకు సంధి చూపట్టెడి" నని సూత్రమును రచించి "చాపము నా కందిమ్మనుఁ"డనుభారతప్రయోగమును నితరప్రయోగములను లక్ష్యముగా నిచ్చెను. ఇంతియకాక పూర్వవ్యాకరణకారులు సెప్పని వాక్యవిషయము వేఱె యొకపరిచ్ఛేదమున నీయన వివరించెను.

ఇంతదనుకఁ బేర్కొనఁబడిన వ్యాకరణములుగాక యింకనుఁ గొన్నిగ్రంథములును, ప్రఖ్యాతివహించిన వ్యాకృతివ్యాఖ్యలును గలవు. కాని విస్తరభీతిచే విడిచితిని. పైవ్యాకరణము లన్నియు సంస్కృతవ్యాకరణము చదువుకొనిన పండితుని జ్ఞానము పరిపూర్తిసేయుటకే యుపకరించును, గాని కేవ లాంధ్రభాషావిద్యార్థికి సంపూర్ణజ్ఞానమును బ్రసాదింపఁ జాలవు. ఏలన:- ఆంధ్రభాషయందు వ్యవహృతము లగు సంస్కృతపదజాలమునందలి సంధుల నొక్కవ్యాకరణమేనియువివరింపలేదు. కావునఁ దద్విషయజ్ఞాన మలవఱుచుకొనుటకుసంస్కృతవ్యాకరణము వేఱె యభ్యసింపవలసియున్నది. కాన, మహానుభావులును,విశ్వశ్రేయఃకాంక్షులు నగు బుధోత్తము లెవరైన నీకొఱఁతఁ దీర్చుట యవసరము.

విఖ్యాతచరితులగు మనప్రస్తుత వైయాకరణు లిట్టిలోపము వారించుటకు మాఱుగఁ గేవల వ్యర్థవివాదములందుఁ దమయనవ్యధీవైభవము గోల్పోవుట శోచనీయము. ఆఙ్గ్లపాఠశాలలలో నాంధ్రభాష నభ్యసించు విద్యార్థులనిమిత్తము వ్యాకరణము వ్రాయఁబూనిన సులభవ్యాకరణకారులు కొంతవఱకు సంస్కృత సంధులు వివరించిరి, గాని యది సమగ్రముగా లేదు. చాల నూతనముగా మ॥ రా॥ శ్రీ॥ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగా రిట్టిలోపమును దీర్చుటకొఱ శబ్దానుశాసనము గల్పింపఁ బూని, యొకటి రచించిరి. కాని, "యుభయపక్షములకు మధ్యస్థుఁడనై శబ్దానుశాసన మొనర్చెద" నని చెప్పుచు, 'ఇస్తిని, వచ్చాను, వస్తాఁడు' మొదలగు గ్రామ్యరూపముల కనుశాసనము సేయక, తాముప్రమాణముగాఁ గొన్న 'ప్రయోగమూలం వ్యాకరణ'మ్మను నార్యోక్తి మీాఱినటు లొప్పుకొనుచు, నేపక్షమువారికినిఁ జెందక తమకుఁ దోఁచిన విషయములే శిష్టవ్యవహారములుగా గ్రహించి యితరము లపశబ్దములుగా గణించుటచేతను, నితరపరస్పరవైరుధ్యములతోఁ గూడి యుండుటచేతను, నావ్యాకరణ మెంతలోకోపకారియో మీారే గ్రహింపవచ్చును. "చదువరులు సులభముగాఁ జదివికొని యర్థము గ్రహించుటకై తఱచుగా నిందు సంధి పాటింపలే" దని వీరు పీఠికలో వ్రాసిరి. భాషాశబ్దపరిచితు లగుచదువరులకు భాషాలక్షణము సనియమముగా బోధింపఁదలఁచిన లక్షణగ్రంథమందే సంధి పాటింపక పోయినచో సంధి విషయము వీరివ్యాకరణమందు వీ రెవరికొఱకు వ్రాసిరో తెలియదు. లక్షణగ్రంథములయందె లక్షణనియమములనుఁ బాటింపక పోయినచో నితరకృతులందు వానినిఁ బాటింతురేమో! తాము చెప్పిన నియమములు తామే పాటింపక యితరులను దన్నియమములచే ననుశాసింపఁబూనుటయందలి యౌచిత్యము విచిత్రము. ఇతరవ్యాకర్తలసూత్రార్థమునుఁ బూర్తిగాగ్రహింపక వానిని దప్పులుగా వీరు నిరూపింపఁ జూచుచున్నారు. దీని కొకయుదాహరణ మిచ్చెదను.

"చిన్నయసూరి, ప్రథమేతరవిభక్తి శత్రర్థకచువర్ణంబులందున్న యుకారమునకు సంధి వైకల్పికము" అని చెప్పి, నన్నడిగె—నాకొఱకిచ్చె, మొదలయిన వుదాహరించెను. దానికొఱకున్—కున్—అనువానిలోని ఉకారము వలె నన్నులోని ఉకారము విభక్తిసంబంధమైనది కాదు. నాశబ్దమున కాదేశముగా వచ్చినది—నన్ను, దీనిమీాఁదివిభక్తి—ను, దీని ఉకారము లోపించి

నపుడు నన్నున్—అగును. దీనిలోని ఉకారము ప్రకృతి సంబంధమైన దగుట చేఁ బైసూత్ర మిచ్చట వర్తింప" దని శాస్త్రులవారు వ్రాసియున్నారు. పై సూత్రము కేవల చిన్నయసూరికల్పితముకాక, నన్నయభట్టీయమునందే, "అనాదిషు విభక్తిషూత్తో వా" యని యు "శత్రర్థే తూతశ్చానోః" యనియుఁ జెప్పఁబడినది. కావున నన్నయభట్టునకుఁగాని దానికి విపులవ్యాఖ్య వ్రాసిన యహోబలపతికిఁగాని నన్నయభట్టీయమునందుఁ జెప్పని విశేషవిషయములను వివరించిన యథర్వణునికిఁ గాని, యితరలాక్షణికులకుఁ గాని, బాలవ్యాకరణము వివరింపని విశేషములు దెల్పు త్రిలింగలక్షణకారునికిఁ గాని స్ఫురింపని విషయము నేఁటికి మనశాస్త్రులవారికి స్ఫురించినది కాఁబోలు. ఐన వీరా విషయము వ్యాఖ్యానమువలన సర్థముసేసికోఁదగిన మార్గ ముండఁగా నది విడిచి, "వ్యాఖ్యానతో విశేషప్రతిపత్తిః నహి సందేహాదలక్షణ" మ్మను పరిభాష మఱచి తప్పుమార్గముఁ ద్రొక్కిరి.

ఈయన తనవ్యాకరణములో, నాంధ్రభాషకు వర్ణములు చాల వనునుద్దేశముతోఁ దద్భాష నుచ్చారణయందుఁబరిపూర్ణమైన భాషగా (Phonetically complete language) నొనర్చుటకు యత్నించి, ఱ, ఴ, అను రెండక్షరము లధికముగాఁ జేర్చియున్నారు. ప్రపంచమందేభాషావర్ణములును సర్వశబ్దోచ్చారణానుకూలముగా నుండ నేరవు. అట్టిప్రయత్నమునకుఁ బూనుట నక్షత్రగణన మువంటిది. అటులఁగ్రొత్తవర్ణములు సృష్టింపఁ దలఁచినచోఁ బ్లుతాద్యనేకశబ్దోచ్చారణానుకూలముగా నింకనుఁ గ్రొత్తవర్ణము లనంతములుగా సృష్టింపవలసి వచ్చును. కాన తత్ప్రయత్నము ఫలరహితము. అదియుఁగాక యిఱువదియాఱు వర్ణములతోఁ బాశ్చాత్యభాష లన్నియు సరిపెట్టుకొనుచుండ, నేఁబదివర్ణములతో సంస్కృతభాష సరిపెట్టుకొనుచుండ, నేఁబదైదువర్ణములుగల యాంధ్రభాషకు వర్ణలోపము నారోపించు టసంగతము. కావున నిట్టిఫలరహితయత్నములు మాని, మహాపండితు లగు శ్రీ శాస్త్రులవారు లోకోపకారము లగు సత్కృతుల రచించి, భాషోద్ధారకు లన్యోదరుగాత మని ప్రార్థించుచున్నాను.

గ్రామ్య గ్రాంథిక భాషావివాదము:—ప్రస్తుత మాంధ్రభాషాసర్వతోముఖాభివృద్ధి కవరోధము గలిగించుచున్న దీతీవ్రసమస్యయే. ఈభిన్నమతములచే భాష కొంతవఱకుఁ జా డగుచున్నది. "అపశబ్దప్రయుఞ్జానో రౌరవం నరకం వ్రజే" త్తను పూర్వకవిసాంప్రదాయము నటుంచి, గ్రామ్యభాషను

గావ్యభాషగ నుపయోగించుటలో ననేకబాధకములు గలవు. ఈబాధకములమాట గూడ నటుంచి, యాంగ్లభాషాసంప్రదాయానుసరణమే ప్రధానముగాఁ బెట్టుకొనిన మనయాధునికకవులు ను గ్రామ్యభాషావాదులును నాయాంగ్లభాషయందలి పరిపాటినైన గుర్తించినటులఁ గానరాదు. ఆంగ్లభాషాతత్త్వాధినాథులుగాఁ బరిగణింపఁబడు నే "Master of Arts" అయినను వాడుకభాషఁ గావ్యరచనమందు, వేయేల, యొకవ్యాసరచనమందుఁ గాని ప్రయోగించినఁ దత్పండితలోక మంగీకరించునా? ఆంగ్లదేశమందైన నేయాంగ్లపండితుఁడైన వాడుకభాష కావ్యములం దుపయోగించునా? ఆంధ్రభాషకు మాతృక యైన సంస్కృతభాషయం దైన లౌకికవ్యవహారదశలందుఁ బ్రయోగించినమాత్రమున సిద్ధము లగునపశబ్దములు శిష్టసమ్మతములు గానందున శాస్త్రీయములు గావని పతంజలి మహాభాష్యమునందు వాక్రుచ్చెను. ఇటు లే ప్రఖ్యాతభాషయందునను లేని నవ్యవిధమున వాడుకభాష కావ్యభాషగా నొనర్చి భాషాసాంకర్యమునకుఁ దోడ్పడుటలో నౌచిత్య మేమియుఁ గానరాదు. సుప్రసిద్ధ గ్రామ్యభాషావాదు లగు మ॥ రా॥ శ్రీ గి॥ వే॥ రామమూర్తిపంతులుగారు సహితము బాలురపాఠపుస్తకములందు వారికి వాడుకభాష నుగ్గుఁబాలతో నేర్పఁదలఁచి వాడుకరూపములనే యొసఁగుచు, నపుడపుడు గ్రాంథికశబ్దమార్దవలాలసమనస్కులై మైమఱచి, గుడ్డి,మాను, మొదలగువాడుకరూపములకు బదులు గ్రుడ్డి, మ్రాను మొదలగు శుద్ధగ్రాంథికరూపములనే యుదాహరించుటచే వారు గ్రాంథికభాషాధిక్యత నొప్పికొనకయే యొప్పికొనుచున్నారు.

భాషానియమవిహీను లగుగ్రామ్యవాదులమాట విడిచి, గ్రాంథికవాదులలోనే, గ్రామ్యాగ్రామ్యవాదులు, నగ్రామ్యాగ్రామ్యవాదులు మొదలుగాఁగలవారిభిన్నమతములు పెక్కు గలవు. "ప్రయోగమూలం వ్యాకరణం" సిద్ధిర్లోకాద్వ్యాశ్యా," "ఆర్యవ్యవహారంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యాం" బను నిత్యాదివాక్యములకుఁ దమ బుద్ధిచాతుర్యముకొలఁది వ్యాఖ్యానములు సృష్టించి, భాషయందుఁ దమకుఁ దోఁచినయపశబ్దముల నన్నియుఁ జొనుపుటయే ప్రధానోద్దేశముగాఁ గలపండితులప్రయత్నములే దీనికిఁ గారణము. కాని పైవాక్యములందుఁ జెప్పఁబడినట్లు, శిష్టులు, లఘుసిద్ధాంతకౌముదిపాటి జ్ఞానముతో సంస్కృతనాటకముల కేయాంధ్రీకరణములు చదువుకొనియో కృతార్థులయిన

యుభయభాషాప్రవీణులో, కేవలాంగ్లభాషాప్రధానపాఠశాలలలో నభిమాన విషయముగా నాంధ్రము నభ్యసించి, బాలవ్యాకరణముతప్ప నితరవ్యాకరణ నామమేనియు విని యెఱుఁగని యాంగ్లపట్టభద్రులో, చిఱుతప్రాయమునుండియు నేగురునొద్దనో యభ్యసించి సంస్కృతభాషాప్రవీణులై యాంధ్రభాష నుడికార మెఱుఁగని పండితప్రకాండులో నిశ్చయించుట కష్టము. అటులగాక నిజముగా నుభయభాషాప్రవీణు లగువా రెవరైన నున్న నట్టివారు లౌకికవ్యాపారములందు గ్రాంథికభాషలో వ్యవహరించుటకు దుస్సాధ్య మగుటకు శ్రీకొక్కొండ వేంకటరత్నముపంతులుగారినిఁ గూర్చి మనము చెప్పుకొను హాస్యోక్తులే సాక్షి. కావున లేనిపోని యపశబ్దములకు సాధుత్వము గల్పించుటకై మనవారు తమపాండిత్యమును వినియోగించుచు, భిన్నమతములు నెలకొల్పి భాషాభివృద్ధికి నిరోధము గల్పించుట లెస్సగాఁ గన్పట్టదు.

యథార్థము వచించునపుడు శ్రుతికటువుగా నుండుట సహజము కావున నపుడప్పుడు యథార్థస్థితిని వెల్లడించునపుడు నానుడులయందుఁ గలకఠినత పెద్దలమొద నవిధేయతగా భ్రమింపక, సత్యవిషయప్రకటనార్థమే యని గ్రహింతురు గాత మని విద్వల్లోకమును బ్రార్థించుచున్నాను. ప్రస్తుతాంధ్రభాషాప్రపంచమున వెలయు పండితోత్తముల యభిప్రాయములకు భిన్నముగా నున్న నాయభిప్రాయములను గూడ సత్యబుద్ధితోఁ బరిశీలించి, శిష్యవాత్సల్యముతోఁ దద్గతయాథార్థ్యమును గుర్తించి, న న్నలరింప వర్తమానబుధవరేణ్యులకు బ్రార్థించుచు నింతటితో నీవ్యాసము ముగించుచున్నాను.

శ్రీపచ్చయప్పనృపయశోమండనము.

[కాంచీపురి పచ్చయ్యప్పమొదలియారుగారి సంవత్సరోత్సవసమయములోఁ బలువురుపండితులు రచించినపద్యములను, మొదలియారుగారి ధర్మవిచారణకర్తలలోని శ్రీకోమలేశ్వరపు శ్రీనివాసపిళ్ళెగారియాజ్ఞచొప్పున పచ్చయప్పవిద్యాశాలలో నాంధ్రప్రధానపండితులుగా నుండిన శ్రీపరవస్తు చిన్నయసూరిగారు శ్రీపచ్చయప్పనృపయశోమండన మనుపేరితోఁ బ్రకటించుచు నందుఁ జేర్చిన తమపద్యములు.]

మ. గగనంబంటు రసప్రపూర్ణవిలసత్కాండంబుల న్మీఱి య
భ్రగసాలంబుగతి న్సితచ్ఛదములన్భాసిల్లి మేరుప్రభన్
జగదామోదసువర్ణభాస్వరముగా జానొంది పచ్చావనీ
శగుణాంబు ల్గణుతించు కోశ మిది యిచ్చ న్మెచ్చు గావించెడిన్. ౧

ఉ. శ్రీవరవర్ణినీమణికిఁ బ్రేమపదంబు బుధోత్కరంబు లెం
తే వినుతింపఁ బెంపగు నహీనమహీభృదుదారమాళిసం
భావితపాదపద్ముఁడు కృపాపరిపూర్ణుఁడు శ్రీనివాసుఁ డా
ర్యావనుఁ డెప్డుఁ బచ్చపధరాధిపు కీర్తులఁ బ్రోచుఁ గావుతన్. ౨

చ. అనయము భిక్షితాశనమ యౌట దురంతవిషాద భావముం
గొని వసనంబు లేవడికిఁ గుంది సగం బయినట్టి పార్వతీ
శుని ముకుమ్రొవ నన్న మిడి శుద్ధదుకూలసమర్పణంబులం
దనియఁగఁ జేసెఁ బచ్చనరనాథుఁడు కేవలదాతృమాత్రుఁడే. ౩

చ. అనవరతంబు డాసినబుధాళి కభీష్టఫలంబు లిచ్చి భూ
జనులకు మేటి నా నెగడి సన్నుతమంజులతావిలాసముల్
దవరఁగ నాశ్రితాళుల నుదారరసాంబుధిఁ దేల్చుపచ్చపా
వనివిభుదానవైదుషికి వారక మ్రాన్పడు సౌరసాలమున్. ౪

చ. అతులయశోవిశాలుఁడు జితాంతరఘోరవిరోధిజాలుఁ డం
చితసుగుణాలవాలుఁడు విశిష్టవిహాయిత చాతురీ నిరా
కృతదితిజాతసాలుఁడు గిరీశపదాంబుజభక్తిలోలుఁ డా
శ్రితపరిపాలుఁ డార్యనుతశీలుఁడు పచ్చనృపాలుఁ డెన్నఁగన్. ౫

చ. నిరుపమతావకీనకమనీయయశశ్శరదాగమంబునం
బఱపగుకల్మషంబు భువనంబు దొఱంగుట యుక్తమే కదా
యరయ ఘనాళి జీవనసమగ్రత గాంచి రహించు టొక్కటే
ధరణి విచిత్రమార సముదారగుణాకర పచ్చభూవరా. ౬

చ. నెఱసి శరత్సమృద్ధి ధరణీస్థలి నెందు మరాళిపాళికిం
బఱపుగ మీఱెఁ గల్వలకుఁ బాండురపక్షము పర్వకాలముం
దెఱపి యొకింత లేక భవదీయయశంబు భృశంబు పేర్మిమై
వఱలఁగఁ బచ్చభూరమణ భవ్యలసద్గుణరత్నభూషణా. ౭

సీ. తనమనోభీష్టప్రదాన శౌండతకుఁ గల్పద్రుమం బాకులపాటు నొందఁ
దన లసద్గంభీరతాగుణస్ఫూర్తికి వాహినీపతి భంగపాటుఁ దొడరఁ
దననిరంతరధీరతామహిమకుఁ గట్లరాయఁడు పాదసంక్రాంతిఁ బెరయఁ
దనసకలాభినంద్యక్షమాలక్ష్మికిఁ బృథ్వీమహాదేవి క్రిందువడఁగ
వఱలు నీధన్యు గుణమాన్యుఁ బరమపుణ్యు
సాధుజనగణ్యుఁ బోలంగ జగతిఁ గలరె
యనుచు నభినుతు లెల్లచో నల్లికొనఁగ
నుల్లసిలుఁ బచ్చపావనీవల్లభుండు. ౮

సీ. ఆశావధూటికాకేశపాశములకు మల్లీమతల్లిసంపత్తి నెఱపి
యామినీకామినీస్వామి వక్షమునకు స్వచ్ఛాంగరాగవిభ్రమ మమర్చి
వారాశిఁ గూరుకు వారిజేక్షణునకు హీరవర్మశ్రీ రహింపఁజేసి
యామరసామజాతాస్యబింబమునకు ముత్యాల మొగముట్టు మురువుఁజూపి
డంబు దళుకొత్త నెవనియశంబు విష్ట, పంబునకురవణంబునందంబు మీఱు
నమ్మహాశీలు సుగుణాలతాలవాలుఁ, బచ్చపనృపాలు నిలఁ బోలువారుగలరె.

సీ. చందనహిమవారి సమభిషేకంబునఁ దలయేటిపెనునాఁచుఁ దలఁగఁజేసి
కమనీయకస్తూరికాసఃకుమదచర్చఁ బూదిపూఁతల రొచ్చుఁబోకువెట్టి
హురుముంజిముత్యాలచెరఁగుహొంబట్టుచేఁదోలిచేలపుటేవఁదొలఁగఁద్రోచి
యమృతోపమాన దివ్యాన్నార్పణంబునఁ గంఠగరళకటుకత్వ ముడిపి
హరు మహాదేవు నిత్యసమర్హణక్రి, యాకలాపంబులను దనియంగఁ జేయు
మహితబుధలోకజేగీయమానుఁ డైన, పచ్చనృపమౌళి యాశ్రితపద్మహేళి.

చ. అమృతకరుండు తారకము లాదిమనాగము దేవతాగవా
రము తగ నెంతకాలము గరంబు తిరంబుగ నుండు నాతెఱం

గమరఁగ నంతప్రాప్తు నిరపాయతఁ బచ్చనృపాలుకీర్తుల
న్గొమరుగ శ్రీనివాసుఁడు గనుంగొని సత్కృపఁ బ్రోచుఁ గావుతన్. ౧౧

శ్లో. ఏకాంకలాం భువనజాతహితిం దధాన స్సర్వజ్ఞతాం వదకథం లభతే గిరీశః
బహ్వీః కలా భువనజాతహితా దధాన స్సార్వజ్ఞ ఏవఖలుపచ్చపమానవేన్ద్రః.

శ్రీపచ్చయప్పనరనాథ భవత్తరోద్య
ద్దానామ్బువార్ధిజయశోమయపూర్ణచన్ద్రమ్
దృష్ట్వా కలఙ్క మతిలజ్జతయా హిమాంశుః
కార్శ్యం ప్రయాతి బహుళం నదివా చకాస్తి. ౨

గుణస్య బాధికా వృద్ధిం కృతవా న్పాణినిః పురా
అబాధితగుణా మృద్ధి మకరో త్పచ్చపప్రభుః. ౩

పశ్యాయాతి మహానయం ద్యుసరితః పూరో దిశశ్చాదయం
స్తత్రా స్తద్గజవాజిధేనుతరవో మగ్నాః పునర్నేక్షితాః
ఏవం చారజనం బ్రువాణ మమరస్వామీ హసన్ వక్తి భోః
మాభైషీ ర్నహి (తత్) భవా నయమతః పచ్చప్ప కీర్తేర్మహః. ౪

ఉ. శ్రీయలమేలుమంగ కుచసీమఁ బయంటఁ దొలంగఁ గాంచి కాం
తా యిటఁ గొండపై నిరతహర్షమునం దగి గోరువంక లిం
పైయలరారెఁ గంటె యన నారసి సిబ్బితివూను నెచ్చెలిం
బాయక కౌఁగిలించు హరి పచ్చపకీర్తుల నిచ్చఁ బ్రోచుతన్. ౫

చ. సతత మనంతభోగముల సన్నుతి కెక్కినవాఁడు కల్మి గు
బ్బెత కిరవైనవాఁడు ఘనవిభ్రమమూనిన మేనివాఁడు రా
జితగుణరత్నహారములచేఁ దులకించెడువాఁడు సూరివం
దితుఁ డగు శ్రీనివాసుఁ డిల నిచ్చలుఁ బచ్చపకీర్తిఁ బ్రోవుతన్. ౬

ఉ. శ్రీకనుఁగల్వదోయి వికసిల్ల దరస్మిత చంద్రికావళిన్
లోకతమంబు లెల్లెడల లోఁగఁగఁ జేసి బుధోత్తరంబున
స్తోకరసంబు గొల్పెడు విధుండు మహామహుఁ డిచ్చనిచ్చలుం
జేకొని యుబ్బఁ జేయు నృపశేఖరపచ్చపకీర్తివార్ధులన్. ౭

ఉ. చల్లఁదనంబు లెల్లెడలఁ జల్లెడు మిన్నులవాఁడు గాని తా
నొల్లఁ డొకప్డు నుగ్రగతి యోజ బుధావళిఁ దన్ను చోట రం
జిల్లఁగఁ బేర్చుఁ గాని కొఱఁ జెందఁ డొకప్పుడుఁ బచ్చపక్షమా
వల్లభుఁ డీగుణాకరుని పాటియె రా జొకఁ డివ్వసుంధరన్. ౮

క. భువనభరణనిపుణుం డయి, తవిలి తనుంగొలుచు విప్రతతి కోరుకులె
క్ష్మవగాఁగఁ గురియుపచ్చప, ధవుఁడు ఘనుఁడుగాఁ డయేవిధంబునఁ దలఁపన్.

గ్రంథస్వీకారము.

1. శ్రీభక్తకల్పద్రుమశతకము—ఇది గుంటూరుజిల్లా సత్తెనపల్లితాలూకా బయ్యవరము గ్రామనివాసులగు బ్ర॥ భువనగిరి అమరయ్యశాస్త్రులుగారు రచియించినది. 110 పద్యములుగలవు. మొదటిపద్యముమాత్రము శార్దూలవృత్తము. తక్కినవి మత్తేభములు. 110 యవది గీతము. ఈగీతము తక్క దక్కినవన్నియు నొక్కపకారప్రాసముతో రచియింపఁబడినవి. సంస్కృతపదజాలమెక్కువగను దెనుఁగుపదములు తక్కువగను జూపట్టును. కవిత్వము మృదుమధురమైనది. ధారాళధారగలది. భక్తిరసపూరితము. ఒకపద్యము మచ్చుచూడుఁడు.

మ. అవనీభారమునిర్వహింపగ సురేంద్రారాతులన్ ద్రుంపగా
రవివంశంబునబుట్టి యాజినికృతార్థప్రాభవున్ జేసి తీ
వపురా నన్గృపనాదరింపఁగ మహాత్మా నీవెపో ధాత్రి బ
య్యవరాధీశ సురేశవంద్య రఘువర్యా భక్త కల్పద్రుమా. ౧౧

ఈరీతిగానుండును. అచ్చుతప్పులు వ్రాఁతపొరపాట్లు పెక్కులుగలవు. వెల రు 0-2-0. ఇక్కవిగారివి సుజ్ఞానప్రబోధిని, సీతావిజయమును, నృగమహారాజుచరిత్ర, భగవద్గీతార్థసారసంగ్రహము మొదలైన పెక్కుగ్రంథములు గలవు. శ్రీవాగ్వతీ పుస్తకవిద్యాలయములో బయ్యవరములోనే దొరకును.

---

2. శ్రీవివేకానందస్వామి జీవితము—(ప్రథమభాగము)వచనము. కర్త- బ్ర॥ శ్రీ॥ బులుసు వేంకటేశ్వరులుగారు. ముప్పదియా అధ్యాయములు. 258 పుటలు. ఇదియంతయు స్వాముల జీవితముమాత్రమె. ఇందువచనశైలి హృద్యముగను నిర్దుష్టముగనున్నది. ఇంగ్లీషులోనుండి వేంకటేశ్వరులుగారు, స్వతంత్రముగను సంగ్రహముగను దెనిఁగించి యాంగ్లము నెఱుఁగనట్టియు, మాతృభాషాభిమానులగునట్టియు నాంధ్రసోదరులకు స్వాములవారిజీవితము నెఱింగించుటయే యుద్దేశముగఁ బ్రకటించిరి, కావున నాంధ్రులు వీరిపరిశ్రమకుఁదగిన యానందమును గల్గింతురుగాక. శైలికై గ్రంథాంతమునందలి కొన్నిపంక్తులు స్వాములవారి యుద్దేశముఁ దెలుపుచున్నారము.

“నాజీవిత మొసంగవలయు సందేశ మిప్పుడు నాకు లభించినది. మాతృదేశసంరక్షణార్థము, సర్వప్రపంచమోక్షమునిమిత్తము పాశ్చాత్యఖండములకేగి

నేను సనాతనధర్మదుందుభిని మ్రోగించెదను. లక్ష్మీసరస్వతీవరప్రసాదములచే వెల్గొందుచున్న పశ్చిమప్రపంచము, ప్రాచ్యధర్మసందేశమును గుర్తించితీరవలయు ను. అప్పుడు పాశ్చాత్యులఁగాంచి ప్రాచ్యఖండము తిరిగి తన సహజాద్భుతజీవ నౌన్నత్యమును గమనించితీరవలెను. కావున ధర్మముకొఱకు... భారతభూమి కొఱకు నేను పశ్చిమఖండముల కరిగి మాతృదేశోద్ధరణావకాశములను సంగ్ర హించి సనాతనధర్మసందేశోత్కృష్టతను ప్రపంచముచే నర్పింపఁజేసెదను."

దీనివెల రు 1-8-0-కాకినాడలో- బ్ర॥ బులుసు వేంకట(శ్రీ)రామమూర్తి గారియొద్ద దొరకును.

---

3. యుద్ధకాండము—(శ్రీ)స్కాందపురాణాంతర్గత శంకరసంహితయందలి శివరహస్యఖండములోనిది. కోడూరి వేంకటాచలకవిప్రణీతము. వరంగల్ శైవ ప్రచారిణీగ్రంథమాల ౨౪వ పుష్పము. బ్ర॥(శ్రీ)॥ కొడిమేల రాజలింగారాధ్యుల వారిచే సంపాదితమును వారిశైవప్రచారిణీ ముద్రాలయముననే ముద్రితమును. రెండాశ్వాసములు. రాయల్ 76 పుటలు. సుమారు 600 పద్యములు. కవి త్వము చిన్నచిన్న సంస్కృతపదములకూర్పుతో జటిలముగానుండును. దీనివెల రు 1—4—0.

మ. దనుజేంద్రుండు నివృత్తమూర్ఛుఁడయి ప్రోద్యత్క్రోధమాయామయం
బు నిజాకారము నొందు నాక్షణమునం బుట్టించె యుద్ధార్థి మ
ద్ద్యున్నత క్రవ్యభుజుండు వేగమ హిరణ్యాభాకృతిన్ విస్ఫుర
ద్ఘనగర్జారవముం జెలంగ నెదురంగాఁ జూచి రోషంబునన్.

ఇది మచ్చుపద్యము. ౨. అ. ౨౨3 ప.

---

4. మిత్త్రలాభము, కాకోలూకీయమును. (పంచతంత్రకథాంతర్గము.) సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ బులుసు వేంకటరమణయ్యగారిచే రచియింపఁబడినది. సంక్షేపవచనము. 84 పుటలు. ఇందు మిత్త్రలాభములో 7 కథలును, కాకోలూ కీయములో 17 కథలును గలవు. వచనము సలక్షణముగను మనోహరముగ నున్నది. కథలు నీతిరసపూరితములు. పంచతంత్రిని మనమిపుడు క్రొత్తగాఁజూ గడవలసినది లేదు. ప్రస్తుతవచనము దానినుండి వెడలినది. బాలురయుపయోగ మున కిది యెంతయును దగినది. శైలి చిత్తగింపుఁడు.

" ధర్మవిహీనుఁడు గాలిపీల్చుచు విడుచుచున్నను కమ్మరివారి తోలుతిత్తి వలెనే యుండును. కాన జీవశూన్యుఁడు. ధర్మము లేనిపాండిత్యము కుక్కతోఁకవలె వ్యర్థమైనది. ధర్మవిహీనులు పశువులు.

దరిద్రుఁడగు పురుషుఁడును, బుత్రసంతానము లేనికూటమియు, శ్రోత్రియము కాని తద్దినమును, దక్షిణ లేనియజ్ఞమును నిష్ప్రయోజనములు.

ధనము లేనివాఁడు వేసవికాలమందలి యేఱువంటివాఁడు, అడవిఁబండిన తిలలవంటివాఁడు, దరిద్రునికోరికలు పైపైకిఁ బోయియు, తమహృదయములందే యణఁగిపోవుచున్నవి."

వెల వేయఁబడియుండ లేదు, ప్రమాదమున విడిచియుందురు. కే. శ్రీనివాసరావుగారు, శ్రీ వేదవ్యాస ముద్రాక్షరశాల. అని విజయనగరమునకు వ్రాసి తెలిసికొనునుఁడు.

5. శ్రీమద్భగవద్గీత—రాజమహేంద్రవరము, హిందూసమాజమువారి ప్రచురణములలో నిది యొకటి. (సటీకాతాత్పర్యవివిధవ్యాఖ్యానవివరణము) ఉపోద్ఘాతములో " తెనుఁగుభాషలో ప్రతిపదార్థతాత్పర్యములలో నెన్నో గీతాగ్రంథము లచ్చుపడియున్నవి. కాని, యవన్నియు నేదో యొకప్రత్యేక సంప్రదాయమును బ్రకటించుటయే ముఖ్యోద్దేశముగాఁ గలవి. గీతాశ్లోకములయర్థమును నిష్పక్షపాతముగఁ బ్రకటించునవి కావు. స్వతంత్రబుద్ధిగలవా రా యర్థములపై నాధారపడి, దానిని తమ జీవితానుభవముతో సమన్వయము చేసికొని,అందువలన నాత్మాభివృద్ధినిఁ బొందుమార్గమును సూచించునవిగ లేవు. అట్టిలోపమును గొంతవఱకు నివారించుట కీగ్రంథమును ప్రత్యేకముగా ప్రకటింపసాహసించితిమి. అట్లని సంప్రదాయవ్యతిరేకముగఁ బ్రకటించుట మాయుద్యమము కాదు. భిన్న సంప్రదాయముల వ్యాఖ్యాతల యర్థవివరణములును, స్మృతులును ముఖ్య శ్లోకములు దిగువనుదహరింపఁబడినవి." అనియిట్లులిఖించిరి. ఇదియారసిన నిందుమహార్థమున్నది. లోకులసాధారణజ్ఞానమున కర్థమగునట్లును మనస్సున కెక్కునట్లును ముఖ్యవిషయవివరణములతోఁ బ్రకటింపఁబడినది. ౧౫ వ అధ్యాయము మొదటిశ్లోకములం బరిశీలించినయెడలఁ బాఠకులకు వీరిలోకోపకారకప్రయత్నము విశదము కాఁగలదు. వ్రేళ్ళుమీఁదికిని శాఖలు క్రిందికినిగల రావిచెట్టని చెప్పిన దానివివరణము బహునిపుణముగను సంక్షేపముగను వివరించిరి. అదియుచాలును. భగవద్గీతలను నేర్చికొనుటకు నిది యెల్లవారికి సత్సహాయము చేయును. చదు

పుటకుఁ బ్రోత్సాహముచేయును. గీతలనిన బ్రహ్మాండమైన దని బ్రహ్మవిద్య యని భయపడవలదు. గీతలవిషయమై గాంధిమహాత్ముఁ డేమిచెప్పియున్నారో వినుఁడు. "గీతాగ్రంథములోని సంస్కృతభాష అతిసులభమైనది. మీలోసంస్కృతము తెలిసినవారు లేపో, లేపననేల నేఁడే యొక గీతలప్రతి కొని దానిని చదువ నారంభింపవలెను. ఎవరంతటవారు గీతాపఠనము ప్రారంభింపవలెను... మీకు సంస్కృతము రానియెడల ప్రత్యేకము గీతలను చదువుటకైన నాభాష నేర్చుకొనవలెను." అని-మీరిపుడు క్రొత్తగా శ్రమపడి నేర్చుకొనవక్కఱలేదు. తెనుఁగునవర్ధాదులతో నిట్టి చక్కనిపుస్తకము బైలువెడలి చాలభాగము శ్రమను తగ్గించుచున్నది. కావున నాంధ్రులెల్లరు నీగీతనుదెప్పించిచదివి శుద్ధహృదయులయ్యెదరుగాక. వెల మంచిబైండు రు 2-0-0 అట్టబైండు రు 1 8-0.

6. పరిక్షిత్తు—(నారాశంసి) గ్రంథకర్త బ్రహ్మశ్రీ పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, పిఠాపురము. పరిక్షిన్నరేంద్రుని చరిత్ర మిది. పరిక్షిత్తుజననము మొదలు మరణాంతమున జనమేజయుని పట్టాభిషేకమువఱకును గలదు. గ్రంథకర్త పీఠికలో నిట్లు వర్ణించిరి.

"ఇరువదేండ్లనుండి కళాశాలలలోను, జాతీయకళాశాలలలోను, నున్నతపాఠశాలలలోను, సంస్కృతాంధ్రభాషల కుపాధ్యాయుఁడుగానుండి బాలురమనస్తత్వముల గుర్తెఱిఁగి యీగ్రంథము ననుభవపూర్వకముగ వ్రాసితిని. బాలురకు భాషతోఁగూడఁ బ్రాచీనచరిత్ర, స్వసాంఘికమతాచారములు, దైవభక్తి కూడ మిగుల నేర్పుట యావశ్యకమై యున్నది. మఱియు భారతీయులకుఁ బరమప్రమాణము లగు వేదములలోని యంశములు కూడ బోధించుట ముఖ్యతమము. ఇపుడు విద్యార్థి భవిష్యత్తున గృహస్థుఁడు కాఁగలఁడు. అతఁడు గృహస్థాశ్రమస్వీకారము నొందునపు డెట్లుప్రవర్తింపఁగలవాఁడో తెలిసికొనుట యత్యవసరము." అని వ్రాసియున్నారు. కావున బీజప్రాయముగ విద్యార్థులకుఁ బై యన్నివిషయములు దీనిం జదివినఁ దేటపడఁగలవు. కొంతభాగము శైలికై చూపెదము.

"*త్రిగర్తాధీశుఁ డగు సుశర్మ కురుక్షేత్రసంగ్రామమునఁ బదునెనిమిది దినములు... ఘోరముగఁ బోరి యర్జునునిచేతనే మృతినొందెను. శ్రీకృష్ణనంతటి మహానుభావునిగూడఁ సంశప్తకులచే నర్జునుఁ డేమయ్యెనో యని కంట నీరుపెట్టునట్లు చేయఁగలిగిన త్రిగర్తదేశీయు లక్ష్యముతో నర్జునుఁ ఢీకొంచ

నని విని యూరకుందురా? తమ పితృభ్రాత్రాదు లర్జునునిచేఁ జచ్చినవగను మఱికు రా" అశ్వమును బంధించి ఘోరసమరమునకుఁ గడంగిరి.

* త్రిగర్తదేశము రాజపుత్రస్థానములో కొంతభాగము. త్రి+గర్త= గర్తమన గొయ్యి. సాంబరు, సరు, డిడ్వానా యను సరస్సులుగల ప్రదేశమే యీత్రిగర్తదేశముకావచ్చును-" అని.

(ఇచ్చట గర్తమన (గొయ్యికాక) గుంట యనుట లెస్స. గుంట-కోనేరు సరస్సు మొదలగునవి యగును. దీనివెల రు ౦-౧౨-౦.

---

7. ఆంధ్రాక్షరములు:—శ్రీరాజా పానగంటి పార్థసారథిరాయఁసిం
గారు. బి. ఏ. గారిచే రచింపఁబడినది. తెలుఁగుభాషయొక్క లిపి పెక్కువిధముల
సంస్కరణము కావలయు నని యుఁ గొన్ని నూతనాక్షరములఁ జేర్చి యుఁ
కొన్నిటిని వదలివైచియు లిపిని సంస్కరింపవలెననియు గ్రంథకర్తయభిప్రాయము.
ఆంగ్లాదిభాషలయందలి స్వరముల కనుగుణముగ మనము భాషను మార్చ
వలెనఁట. ఇందు గుణితముకూడ మాఱుచున్నది. ఈనూతనలిపియం దచ్చులు
౧౮ హల్లులు ౪౬. తాటాకు, ఇత్యాదిపదముల యుచ్చారణము ననుసరించి
నూతనస్వరములు కల్పింపఁబడినవి. ఇట నొక్కవిషయము. ఆంగ్లభాషయందుఁ
గూడ నుచ్చారణము ననుసరించి లిపి సంస్కరింపఁబడలేదు. మనభాషయం
దొక్కయక్షరముచేతనే వివరింపఁబడు ధ్వని యటఁ బెక్కులక్షరముల కల
యికచేఁ గలుగుచున్నది. అందు నక్షరము లుచ్చారణమున భేదము నొందు
టచే వానికి సాంకేతికములు గలవు. ఇటులనే యితరభాషలయొక్క లిపికిని
నుచ్చారణమునకును వ్యత్యాసము గలదు. ముద్రణ సౌకర్యార్థ మీగ్రంథ
మున స్వరవ్యంజనాదులు సమ్మేళనముపొందక, వేరుగ నిరూపింపఁబడినవి.
అక్షరములయొక్క మూలస్వరూపములకు స్వరసాంకేతికము లుంపఁబడినవి.
టైపుయంత్రమున కనుకూల మగునటుల లిపిని సంస్కరింపవలె నని పలువురు
ప్రయత్నించుచున్నారు. అది లిపియొక్క సౌష్ఠవమునకు సహకారి యగునా
యను విషయము విమర్శకు లాలోచింపవలసియున్నది. ఈ నూతనవిషయము
నాలోచించి తమకుఁ దోఁచిన మార్పులను గ్రంథకర్తగా రీగ్రంథమునం జూపి
యున్నారు. "అపరితోషా ద్విదుషాం న సాధుమన్యే ప్రయోగవిజ్ఞాన"మ్మని
గ్రంథమ్మును ముగించినారు. వలయువారు గ్రంథకర్తగారికి వ్రాయవలయును.

8. పురాతనసాంఘికపరిస్థితులు—శ్రీమార్గశీర్షాంబి రంగాచార్యులు వారు రచించినది. ఇందు వీరు పురాతనకాలములోని సాంఘికమతపరిస్థితులను బహుపురాతనగ్రంథపరిశీలనమున శ్రమసాధ్యమైనవిషయములను సమకూర్చిరి. పూర్వముబ్రాహ్మణులగౌరవాదికము, క్షత్త్రియులయాధిపత్యము, బౌద్ధమత ప్రచారము, జాతకకథలలోనివిషయములు, నిందుఁదెల్పఁబడినవి. ఒక్కటేమి పురాతనవిషయము లసంఖ్యాకము లిందుఁగలవు. చదువఁదగినది. విషయమవశ్యమును గ్రహింపఁదగినదియును. పూర్వము హిందువులలో నున్నవర్ణములం గూర్చి పాశ్చాత్యవిద్వాంసులలో సర్ డె-జిన్ ఇబ్బెట్‌సను, సెనా, నెస్ఫీల్డు, రిస్లీ మొదలగువారు గావించిన సిద్ధాంతము లిందుఁ గలవు. అంబష్ఠసుత్తము, వాసెట్ఠసుత్తము, అస్సలాయనసుత్తము, మధురసుత్తము మొదలగుపాళీభాషలోని వర్ణసంబంధసూత్త్రములు కొన్ని యిందుఁ దెల్పఁబడినవి. పూర్వపుమన్వాదిధర్మశాస్త్రములు, జాతకగ్రంథములు- మొదలగువానియందుఁ జెప్పఁబడిన విషయములే కాని నూతనవర్ణసిద్ధాంతములు గాని వర్ణచారిత్రముకాని యిందు లేను. శైలికిని విషయమునకును గొన్నిపంక్తులు—

“దేశములో బౌద్ధమతము వ్యాపించినతరువాతను దత్పూర్వమునవలె వర్ణములు సుస్థిరములై యుండి బుద్ధుఁడవతారమెత్తినపిదపనైనను సంఘనిర్మాణమేమియు మార్పుఁజెందకయే యుండెను. అతిపురాతనపాళీవైదికగ్రంథములలో విభాగానుసంధానంబులను గనుచున్నారము. ఇంతియ కాక నవీనములగు జాతకవ్యాఖ్యానములలో సైతము దేశమున బౌద్ధమతము ప్రబలియుండి మోక్షసంపాదనములో వర్ణము నిష్ప్రయోజనమను బౌద్ధసిద్ధాంతము ప్రజలయంగీకారమును బడసినపిదపను, వర్ణవిభాగముల బలము క్షీణింపక యెప్పటివలెనె యుండెను”- 36 పుట.

దీనికి వెల వేయఁబడి యుండలేదు. ఈరంగాచార్యులువారివి బృహస్పతి అర్థశాస్త్రము, బుద్ధఘోషునిజీవితచారిత్రము. జాతకకథలు 1-2 భాగములుం గలవు. విజయనగరము గ్రంథకర్తగారిపేర వ్రాసితెప్పించుకొనవచ్చును.

విషయసూచిక

పరిషత్ప్రయోజనములు.

తెనుఁగుభాషను, వాఙ్మయమును, అభివృద్ధి నొందించుటయు, ఆవిషయమునఁ బరిశ్రమ చేయువారలకుఁ బ్రోత్సాహ మొసఁగుటయు నీపరిషత్తుయొక్క ప్రయోజనములు ఈపనిని నెఱవేర్చుటకై యవలంబింపఁదగు మార్గములలోఁ గొన్ని యీక్రిందఁ బొందుపఱుపఁబడు చున్నవి:—

i తెలుఁగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమును వివరించు సర్వాంకష మగునిఘంటు వొకటి రచించి ప్రచురించుట,

ii తెలుఁగుభాషకు సజాతీయేతరభాషలతోఁ గలసాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించుచు నొకవ్యాకరణము రచించి ప్రచురించుట;

iii అధునికశాస్త్రగ్రంథరచనయందుఁ బ్రయోగించుటకునై పారిభాషికపదములను నిర్ణయించి వివరించు నొకశబ్దకోశమును సిద్ధముచేయుట;

iv ఆంధ్రదేశప్రాచీనచరిత్రాంశపరిశీలనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు, లభ్యములైన వానిలో మిక్కిలి విశ్వసనీయములైన యాధారముల సాహాయ్యమున సవిస్తరముగాఁ దెలుఁగు దేశముయొక్కయుఁ బ్రజలయొక్కయుఁ జరిత్రమొకటి రచించి ప్రచురించుట;

v సర్వవిషయములనుగుఱించి చేయఁదగు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుట;

vi ఆంధ్రభాషలోని మంచిగ్రంథములఁ బండితపరిష్కారము చేయించి నిర్దుష్టముగఁ బ్రచురించుట;

vii తెలుఁగుభాషకును వాఙ్మయమునకును సంబంధించిన విషయములను జర్చించు నొక పత్రికను బ్రకటించుట;

viii తెలుఁగువాఙ్మయమునకు సంబంధించిన విషయములను గుఱించి చర్చించుటకుఁగాను వార్షికసభల నేర్పాటుచేయుట;

ix తెలుఁగు సాహిత్యవిషయమునఁ బరీక్షలఁ గావించి పారితోషికములను, సాహిత్యపట్టములను, యోగ్యతాపత్రికలను నొసంగుట;

x ఒక పుస్తకభాండాగారమును స్థాపించి సాగించుట- ఇందుఁ బ్రధానముగాఁ దెలుఁగు గ్రంథము లుండవలయును; వ్రాఁతప్రతులుగూడ నుండవలయును;

xi తెలుఁగుభాషయొక్కయు వాఙ్మయముయొక్కయు నభివృద్ధికి నుపచరించు నన్ని కార్యములను జేయుట.